

pere almış, oradan da durmadan kapiya ateşe başlamıştı.⁴⁶ Böylelikle Küçük Dağdelen, Çakırcalı çetesini ateş altına almıştı, lakin kaç para eder, Çakırcalı çetesini kulenin içinde siperde bulunuyordu. Ben bu ani ateş sırasında şaşırılmış, ne yaptığımı ve ne yapacağımı unutmmuşum. Bir aralık Kamalı Mustafa benim eteğimden çekti ve,

- Kavak gibi ne dinelip duruyon, yere yatsan ya! dedi.

Ben de hemen Kamalı'nın irşadıyla yere yattım. Küçük Dağdelen ateşe devam ederken, Kamalı Mustafa ile ikimiz yerde sürüne sürüne bağın asma omcaları [kütük] arasından kaçtık. Sonradan anladık ki, Küçük Dağdelen ateşe devam etmiş, çantasındaki kurşunlar bitinceye kadar teslim olmamış, yakacak fişenk kalmayınca diri diri Çakırca'nın eline düşmüş. Çakırca Küçük Dağdelen'i takdir etmiş, onun kabadayılığını övmüş, onu öldürmemiş yalnız hükümete teslim etmiş. Küçük Dağdelen hastaneye gönderilmiş, yarası iyi olunca, İzmir cezaevine sevk edilmiş. Küçük Dağdelen hapishanede kendi eceliyle ölmüştür."

İşte bu beş kişilik Toscalı çetesi, yüze çıkmış bulunduğu bir zamanda hazırlanan bir planla, mensuplarından ikisi ölü, birisi yaralı ve diğer ikisi sağ olarak böyle bir macera geçirdikten sonra dağılmıştı. Kamalı Mustafa da efesinin intikamını almak üzere yeniden bir çete kurmuş, Çakırcalı Mehmet'in arkasına düşmüştü. Toscalı Zeybek, nam-ı diğeri Köseli oğlu, 1318 (1902) yılında Harun çorbacının bir hilesine kurban gitmiş, Çakırca'nın oğlu Mehmet, onu Kocabahçe'de 300 gütmüş mecidiye mukabilinde öldürmüştür. Hükümet Toscalı'nın başını getirene bin altın vereceğini o vaktin ilan vasıtalarıyla her tarafa yaymış ve bunda muvaffak olamayınca da kabahatini affetmek zorunda kalmıştı. Halbuki Harun Çorbacı onu ufak bir para karşılığında imha ettirmişti. Hasılı Toscalı, Çakırcalı Ahmet Efe'den sonra dağa çıkmış, bir hayli de işler yapmıştı. Davıyan ailesi onun forsundan çok faydalanmış ve Toscalı yine bu ailenin tertiplemediği bir suikasta kurban gitmiştir. Muhiti de kendisine aşağıya metnini verdiğimiz türküyü yakmıştır. Bu türküyü, Ödemiş ilçesinde şayidir.

Vann söyleyin anama sandığını açmasını	Tepeler tepeler yüksek tepeler
Çuha da salvanıma uçkur takmasını	Size de yağmur yağar bize sepele
Toscalım gelecek diye de yollara da bakmasını	Harun geldi dedi haydin efeler
Geliver anam geliver gör neler oldu	Geliver anam geliver gör neler oldu
Çakırca'nın oğlu beni de vurdu.	Koca bahçenin içleri kanla doldu.

46 Kitapta iki bahçe ismi geçer; biri Kocabahçe, diğeri Çanlibahçe: Kocabahçe Emirli çitliği içinde, Ödemiş'in güney doğusunda ve 15 kilometre uzaklıktadır. Çanlibahçe ise Ödemiş'in iki kilometre kuzeyindedir, burada iki büyük fabrika vardır; biri zeytinözü, diğeri kösele işler. Kocabahçe'de Çakırcalı Mehmet Efe Toscalı Mehmet Efe'yi, Çanlibahçe'de ise Kamalı Zeybek, Harun'u öldürmüştür. Bunlar birbirine karıştırılmamalıdır.

Çakırcalı Çetesi Adagide'de

Çakırcalı Mehmet Efe daha tütün kaçakçısı iken Adagideliler Kel Panayot ile araları açıktı. Kel Panayot Adagide'nin önde gelen tütün yetiştiricilerinden biri sayılırdı. Efe, Panayot'a kızgındı. Toscalı çetesi imha edildikten sonra, ikinci bir muavin çete kurmak istiyordu, bunun için de üç tane daha martiniye ve bunlara kâfi gelecek miktarda fişenge ihtiyacı vardı. Bu salgını da Kel Panayot'a yükletmek istiyordu. Efe, Kel Panayot'a bir gün üç yüz mecidiye, üç kara martini ve bir miktar fişeği hazırlaması için haber göndermişti. Kel Panayot'un Arap Mehmet adında bir bedeli vardı. Panayot, efenin salgınından haberdar edilince çok korkmuştu, hemen Arap Mehmet'i çağırması ve ona talimat vermişti.

Şimdi burada Arap Mehmet konuşuyor:

"Efeyi dağın birinde buldum ve ona, 'Efe bizim çorbacı Panayot'a salgın salmışsın, çorbacı bu yıl çok zayıftır ve borç içindedir. Paraları çorbacıya bağışla da martinilerle fişenkleri getireyim. Çorbacı üç gündür korkusundan ekme yemiyor, uykularını da terk etti!' dedim.

Bu sözleri duyunca efe kahkahayı basmıştı ve bana dönerek:

- Öyle olsun Arap oğlu! demişti.

Ben hemen çorbacı ile faaliyete geçtim, üç martini ve bir miktar fişenk buldük. Martinilerin nazır olduğunu gidip efeye soylerken, şunları da ekledim:

- Efe çorbacının selamı var, bir akşam kuzu yiyelim dedi!

Efe, 'var hazırlan Arap oğlu' dedi.

Biz de kuzuları hazırladık, giderlerken de üç martini ile fişenkleri teslim ettik."

Efe, Arap Mehmet'in yavan yavan sözlerinden hoşlanırdı, Arap Mehmet şen ve şakrak bir adamdı, bu sayede Kel Panayot işi hafif atlatmıştı.

Efe İkinci Muavin Çetesini Kuruyor

Efe Kel Panayot'dan yukarıda yazıldığı üzere üç martini alınca, önceden hazırlanmış olduğu üç delikanlıyı bu martinilerle teslim etmişti. Muavin çeteyi teşkil eden şahıslar şunlardı:

1. Kurucaova köyünden Küçük Osman

2. Adagüme köyünden Yusuf

3. Bayezitlar köyünden Hacı İlyas oğlu Çolak

Her iki çete bir gece yine Adagide'ye varmışlar, Kel Panayot'un tütün damlarında ağırlandı. Efe muavin çetesini Kel Panayot'a takdim etmişti! Arap Mehmet kahveleri getirmiş, muhabbet sırasında efe bir sırasını getirmiş de kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla kabilinden Arap Mehmet'e şunları söylemişti:

-Kara dayı, Kocabahçe'de senin Toscalı sıkıyı yiyince öyle bir düşüverdi ki!

Efenin kasdı, Kel Panayot'u korkutmaktı. Ertesi günü efe, Küçük Osman'ı bir kenara çekmiş ve şu talimatı vermişti:

- Osman sana iki kişi daha bulup verdim. Bugünden itibaren sen ayrı gezeceksin, bir zora düşünce bana haber salacaksın ve benim söylediklerimden katıyen dışarı çıkmayacaksın, göreyim seni!

Küçük Osman daha genç yaşında artık çete başı olmuştu. Efesinden aldığı talimat üzerine ilçe dahilinde gezip dolaşmaya başlamıştı. Osman çok gençti ve o nispette de çok cesur ve atılgandı, fakat çok tecrübesizdi. Çakırcalı Mehmet Efe, yiğit bir genç olduğu için ona küçük yaşta bu rütbeyi vermişti. Efede Osman'a karşı sarsılmaz bir güven vardı. Osman da kızandı ya, efesinin öl dediği yerde ölür, dur dediği yerde korkusuz durdu.

Bozcayaka Müsademesi

Küçük Osman çetesinin, Adagide, Adagüme ve Bozcayaka civarından hiç de ayrıldığı yoktu. Çakırcalı Mehmet Efe, hükümeti şaşırtmak ve yeni çeteyi de biraz açmak ve tecrübe sahibi yapmak üzere onu hükümet kuvvetleriyle bir çarpışmaya sokma hevesine kapılmıştı. Lakin efe bu arzusunu kimseye söylememişti. Osman'a verdiği direktiften o anlaşıyordu. Çünkü Osman'ın çetesi Küçük Menderes boyundan ayrılmaz olmuştu. Yukarıda adı geçen üç köy arasında ara sıra halka görünüyordu ve hükümetten hiç çekinmiyordu. Halbuki burası bir bucak merkezine pek yakındı. Buhusus Adagüme köyü iki bin nüfusu geçkin bir yerdi. Günlerden bir gün, Küçük Osman çetesinin Bozcayaka ile Adagüme köyleri arasındaki tepecikte bulunan bir bağ damında olduğunu, köylülerden biri Adagide merkez karakoluna varıp zaptiye onbaşısına haber vermişti. Onbaşı hemen bir zaptiye çıkarmış ve keyfiyeti Ödemiş'te bulunan yüzbaşıya bildirmişti. İlk olarak seyyar birinci takım kumandanı, birinci mülazım Mustafa Ağa idaresindeki takip kuvvetleri gelerek muavin çeteyi aşkamdın çevirmişlerdi. Sabahleyin dan dunlar başlayınca, Çakırca'nın Adagüme köyündeki beşinci kol mensuplarından ve hem de yatağı olan İbrahim adındaki şahıs acele bir hayvan tedarik edip Çakırca'yı Nif'in [KemalPaşa] Parsa köyünde bulmuş, Osman'ın hükümet kuvvetleri tarafından gece çevrildiğini ve müsademenin sabahleyin erkenden şafakla başladığını haber vermişti.

Efe, gerek Küçük Osman'ın ve gerekse arkadaşları Yusuf ile Hacı İlyas oğlunun tecrübesiz ve taze çocuklar olduklarını bildiği için, onları yalnız bırakmak istemiyordu. Böyle bir şey, belki her üçünün de ölümüne sebep olabilirdi. Gerçi Osman'ın cesaretine güveniyordu. Çakırcalı çetesi, vakit

zayi etmeden hayvanlara atlayarak dört nala Bayındır ovasından Tire hududuna girmişler ve bütün gün hayvan değiştirmek suretiyle akşam ezanından önce Balabanlı kalesi önlerine gelebilmişlerdi. Günün kararmasına daha epey zaman vardı, efe dikkat etti, silah sesleri uzaktan fasıllı surette devam ediyordu. Demek ki Osman daha sağdı, yüreklere ferahlık geldi.

Küçük Osman çetesinden Adagümelî Yusuf'u, hükümet kuvvetlerine mensup yine Adagüme'den Çerkes Yusuf öldürmüştü. Hacı İlyas oğlu da bir yara almıştı. Yalnız Osman çok cesur olduğu kadar çevik ve atikti de. Hükümet kuvvetlerine sezdirmemek için bir pencereden ateş ediyor, müteakip atışı diğer pencereden yapıyor, koşuyor bu defa yine ilk pencereden ateşe devam ediyordu. Böylece hükümet kuvvetlerine daha arkadaşlarının sağ oldukları hissini veriyordu. Onların müsademenin çekildiklerini hissettirmiyordu. Bunun içindir ki zaptiyeler kuleye sokulamıyorlardı. Tam müsademenin bu harareti anında Çakırcalı Mehmet Efe çetesiyle yetişmiş ve muhasara hattına yaklaşmıştı. Efe o maruf narasını salmış, hükümet kuvvetleri bu korkunç sesi duyunca, korkularından şaşkına dönmüş ve hepsini bir titremedir almıştı. O nara öyle bir acı sestti ki:

- De gidi kök dinli⁴⁷ keratalar de. İşte geldim. Osman korkma yettim şakın teslim olma!

Çakırcalı Mehmet Efe, muhasaranın batı cihetinden gediği açmıştı, hem yaylım ateşine devam ediyor, hem de hükümet kuvvetlerinin maneviyatını sarsmak üzere Töton cengâverleri gibi naralarına devam ediyordu. Hükümet kuvvetleri şaşkına dönmüşlerdi; ileriden ateş, geriden ateş. Bu iki ateş arasında kalan müfreze, on beşe yakın telefât vermişti. Ayakta kalan, Mülazım Mustafa Efendi ile iki de zaptiye idi. Yaralı zaptiyelerin iniltileri, ayakta kalanlara ayrıca elem veriyordu.

Hünkâr çavuşlarından iken, mülazımlığa taltif edilen Mustafa Efendi, yanında sağ kalan iki nefer zaptiyesiyle saklandığı yerin arkasından dereye sarkarken, Küçük Osman bunları görmüş ve derhal silahına davranarak şöyle bağırmişti:

- Eğlenin len. Teslim olun!

Bu üç kişilik son hükümet kuvvetleri de bu silah tehdidi altında durmuşlardı. Osman'ın sesini işiten Çakırcalı Mehmet Efe de Osman'ın yeni

⁴⁷ Sırası gelmişken yazalım: Ödemiş ve havalisinde "Kökdinli-Kökbaşlı'nın oğlu" terkibi çok söylenir. Sebebi şudur: Vaktiyle Osmanlı devletinin ikbal devri olan Kanuni zamanında memleket dahilindeki gayri Türk tebaanın Türk halkından tefrik edilebilmesi için Hıristiyanların başlarına Kök (tülbent), Yahudilerin başlarına ise sarı tülbent sarmaları kanunname ahkâmındandı. İşte bunun içindir ki bu havalide halk kızp, başkasına küfür edeceği zaman Kökdinli-Kökbaşlı'nın oğlu dedi; böylece gavur dinli demek isterlerdi. Efe bu Kökdinli terkibini daima ve her yerde kullanırdı.

bir muvaffakiyetinden emin olarak Osman'a doğru yürümüştü. Arada kalan bu üç kişiye efeler kollarından bağlamışlardı. Efe ilk suali Osman'a sormuştu:

- Osman arkadaşların nerede?
- Yusuf öldürüldü, Hacı İlyas oğlu yaralı, kulede yatıyor.
- Efe ikinci suali zaptiyelere tevcih etmişti:
- Ülen edepsiz herifler, ne diye takibe geldiniz?
- Biz emir kuluyuz efe, bizim ne kabahatimizi var?
- Ayda yedi buçuk mecidiye alırsınız, sonra da bizi aramaya çıkarsınız!

[Osman'a dönerek] Kesin şunları!

İki zaptiye neferi de oracıkta şehit edilmişlerdi.

- Ülen sen bizim üstümüze bu ayaklarla mı geldin deyyus? (Efe kuleyi göstererek) Birini öldürüp, ikincisini de yaraladığınız iki yiğit gibi senin de yiğitlerin var mıdır?

Mülazım Mustafa Efendi sükût ediyor ve akıbetini bekliyordu. Yaklaşan feci akıbetin sonunu beklerken, efe tekrar:

- Sana söylüyün eşek kerata cevap versen ya! diyerek Mustafa Efendi'yi iterken, Mustafa Efendi dayanamamıştı. Zaten bunun ölümden ötesi yoktu ya! Bari içimi dökeyim diyerek, gözlerini fal taşı gibi açmış ve hiddetle şu cevabı vermişti:

- Kerata sensin!
- Ne dedin, ne dedin?

Efe bu cevap üzerine fena halde kızmıştı, gözlerini açtı, lakin Mustafa Efendi cefenin konuşmasına meydan vermeden sözünü tekrarlamıştı:

- Sensin dedim! Çünkü namuslu bir efe elindeki esiri öldürür ama böyle hakaret etmez! Seni bana efedir diye methetmişlerdi, halbuki sen çalılıkacıdan farksızsın be!

Efeyi şimdi bir düşüncedir almıştı. Hacı Mustafa'ya dönerek şunları söyledi:

- Hacı, bu adam mert ve yiğit bir adama benziyor, ben haksızlık ettim, bunun canını bağışlayalım, yalnız cezasız kalmaması için tabanına tuz basalım, bir daha bizim aramızdan gelmesin!

Çobana yapılan bir işaret kâfi gelmişti. Mustafa Efendi'yi yere yattırıp, tabanlarını yardı, diğer bir zeybek de torbasından bir avuç tuz çıkarıp Mustafa Efendi'nin yarılan tabanlarına bastı. Yalnız kalan esiri de salverdiler. Halbuki Mustafa Efendi'nin aklı başında değildi, biçanın tabanında açtığı yaranın acısıyla baygın bir halde yatıyordu. Çete de karanlık bastığı için yaralı Hacı İlyas oğlunu alarak dağ yukarı çekilip gitmişti.

Bu müsademede bir zeybek ölmüş, ona mukabil hükümet kuvvetlerinden on beş zaptiye şehit olmuştu. Bu zaptiyelerin dokuzu Arnavut yar-

dımcı zaptiyeydi ve kendi milli kıyafetleriyle geziyorlardı. Böyle dokuz Arnavut'un birden bir müsademede öldürülmesi Arnavutları kızdırmıştı. Arnavutlar her nedense, Türk halkı arasında cesaretleri ile ün almışlardı. Bu görüş yalnız Osmanlı hükümetinde mevcut değildi. Derebeyleri bile kendi maiyet askerlerini hep Arnavutlardan seçer ve onlara çokça para verir, hayatlarını bu Arnavutlar vasıtasıyla korurlardı. Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağa'nın maiyetinde üç yüze yakın silahendaz Arnavut askeri bulunurdu.

Hükümet Osmanlı hükümeti değil miydi? Kendi tebaası arasında Arnavutlar da vardı. Bunlarla asıl Türklere arasında bu gibi milli bir kan davası yaratıp, eşkiyayı bunlara yakalatmak sevdasına idiler. İşte Bozcayaka müsademesi bu kan davasını yeniden tahrik etmiş, Doyrınlı hadisesi ise ateşlemiştir. Çakırcalı ile Arnavutlar birbirlerine epeyce düşman olmuşlardır.

Artık Arnavutluk'tan sel gibi bir Arnavut akını başlamıştı. Hükümet de bunlara muvakkat zaptiye oldukları için bol para verince, karınca dizileri gibi akın halinde Rumeli'den Anadolu'ya taşınıyorlardı. Çünkü Arnavutlar paraya düşkündür. İzmir il jandarma alayı da bunların ellerine birer martini tutuşturup bellerine de işiçer takım fişeklik takınca, haydi bakalım takibe. Daha İzmir'de kafiler halinde muhalebeci dükkânlarında, kahvehanelerde dolaşırken konu hep Çakırcalı çetesine olurdu. Bunlar milli elbiseleriyle; başta mavi püsküllü küçük fesleri veyahut suparalarıyla İzmir'de hem de silahlı olarak gezerlerdi. Hükümet bunlara geniş imtiyazlar vermişti. Vakit gelip de lüzum hasıl oldukça, trenle Ödemiş'e gönderildiklerinde, yollarda trende "nereye gidiyorsunuz" diye soranlara asabiyle sert bir cevap verirlerdi:

- More çarata Çakırca, bam bum!

Bunlar Ödemiş'te de otuzar kırkar kişilik kafiler halinde toplu gezerler, gündüzleri kahvehanelerde ve kebaçılarda, geceleri de o zamanlar daha yeni yapılmış olan Ekmekçilerin hanında geçen sıra soba başında ısınır ve muhabbet ederlerdi. Bu Ekmekçilerin yeni yapılan hanı, bir Arnavut karargâhı olmuştu. Bu han kahvesine pazar günleri [cumartesi] Bezdegüme, Gere, Ayasuluk, Kışla, Kurucova köylüleri de gelirlerdi. Burada hem yarınlik ederler, hem de pazardan alı veriş yaparlardı. Çakırcalı Mehmet Efe, kendi adamlarını, hisım ve akrabalarını bu hana havadis almak üzere yollardı. Bir gün Çakırca'nın kız kardeşinin oğlu Mehmet ile Bezdegümelî Mehmet Ağa arasında bir tabanca düellosu bile olmuştu. İşte Çakırcalı emin adamları vasıtasıyla bu Arnavutları kontrol ettirir ve bunlar arasında iyi Türkçe konuşanlardan Çakırca mevzu hakkında malumat toplatır. Bu adamlar bununla da iktifa etmezler, bu sefer efenin müthiş atıcı olduğunu, insanı her yerde beklediğini ve hemen öldürdüğünü anlatarak

bu Arnavutlara korku salar ve maneviyatlarını sarsarlardı. Bunlara ilaveten Çakırcalı Efe'nin bir gece, yağmurlu ve karlı bir havada bu han kahvesini basarak, kırk Arnavutun başlarındaki mor ve uzun püskülleri kestirip, vali Kâmil Paşa'ya bir çuval içinde hediye olarak gönderdiğini de bazı yazarlar iddia ederler. Maksat Arnavutları sindirmek ve onların maneviyatını bozmaktır. Efe çok defa bunda muvaffak olurdu. Bir yabancı asker veyahut herhangi bir gönüllü zaptiye veya kir serdan Ödemiş'e geldiği gün, çok enerjik bir ruh taşırdı. Lakin aradan birkaç gün veya hafta geçti mi, beşinci kolun yaptığı telkin hemen tesirini göstermeye başlar, gelen şahısları maneviyatı derhal sarsılır ve o şahısta bir Çakırca korkusudur başlardı! Kendisini böyle geniş ve emin bir teşkilata dayayan Çakırcalı Mehmet Efe, ta İzmir'den Ödemiş'e kadar hem haber alma servisine hem de iyi elemanlara sahipti.

Bu Adagüme (Bozcayaka) vakası üzerinden bir müddet geçmişti. Efe hükümet kuvvetlerine olduğu kadar Adagüme halkına da bir gözdağı vermek ve onları korkutmak üzere bu köy zenginlerinden Kırkayaklar'a bir baskın yapıp, bu suretle hem paralarını almayı, hem de tehdit etmeyi kurmuş, bir gece Kırkayaklar'ın köy yakınında bulunan bağ kulesinin kapı halkalarından birini vermişti. Kırkayak Molla Mehmet o günlerde köyünde hem meşhur bir rütüncüydü, hem de manifatura ve bakkaliye üzerine geniş işler yapıyordu. Biraderlerinden İsmail ile Mustafa'yı da köylere manifatura satmaya gönderirdi, hasılı geniş ticaretleri vardı.

Şimdi sözü burada Kırkayak Hüseyin Beye bırakıyoruz:

"Kapının halkalarından biri vurulunca evi hırsızlar soymaya geldi sandık, babam hemen duvarda asılı duran kırma çiftenin iki tetiğini birbir ardına çekti. İki sıkı gürültüsü geçen sessizliğini yırtmıştı. Gelenler meğerim (baksana demek) Çakırcalı çetesi imiş! Efe aşağıdan şöyle bir bağırmasın mı, aklımızı alıverdi!

- Molla Mehmet, darı kuşu mu kovalıyon, kapıyı aç, bana hanayları kırırma; ben Çakırca'nın oğluyum!

Tamam bu sözü işitince, hepimizin iradesi gitmişti. Çakırca'nın oğlunu kızdırmamak için babam pencereden başını aşağıya çıkardı da şunları söylemişti:

- Sen misin Mehmet Efe, buyurun, buyurun!

Ben koşarak aşağıya indim ve kapıyı açtım. Zeybekler içeri girdiler, efe babamdan elli altın istedi. Kızanlar ise diğer odada bağlı duran manifatura denklelerini açtılar, çözdüler. Evvela kendilerine birer Acem şalı kuşak, birer top Şam çitarisi ayırdılar. Babam efeye,

- Efe hazırda yalnız yirmi beş altın paramız var! dedi, cebinden ipeklilikesevi uzattı, "bunları al da hoş gör!" deyince efe kaşlarını çatarak:

- Geçen hafta İzmir'den bozdurduğum beş tane beşi birlikleri al da gel bakalım, dedi.

- Efe o altınlar bizim biraderin kızınındı. Tütün işlerken parasız kaldım da, kızın boynundan çektim aldım. Onları yerine teslim ettim, eğer istersen gidip kızın boynundan alıp getireyim!

- Öyleyse dursun, çocuğun altınları kendine lazımdır (İşte bu zeybek ananesinden biridir). Sen bize (elindeki gümüş ağızlığı göstererek) bu emaneti getiren adam ile yirmi beş altın daha yollarsın!

Kalktılar gittiler, giderlerken Çoban Mehmet babama döndü ve:

- Eğerim yirmi beş altın göndermezsen, senin kök dinini ..... diye üstelik bir de küfür savurdu. Babam havayı boyunca bu altınları unuttu, lakin Çoban'ın bu kem sözünü unutamadı.

Çete Adagüme'den doğruca Yağlar köyüne gidip, köy ağası Dumanlıoğlu Ömer Ağa'da misafir kalmışlar, yemek yerlerken söz bize gelmiş, Ömer Ağa efeye şunları söylemiş:

- Efe sen ne yaptın, Kırkayak Molla Mehmet çok iyi bir adamdır. O köyde onun sayesinde geçinen çoktur. Gel şu parayı Molla Mehmet'e bırak da onu affet!

- Haydi öyle olsun, ağa, hadi bir at hazırla da kızanlardan biri Adagüme'ye kadar gitsin, çünkü dün ağızlığı göndermiştim, bahçıvan Yanko'dan ağızlığı geri alsın!

- At hazırlanmıştı. Ağızlık bize bir gün sonra verilecekti. Altınlar da evde hazır. Köy bahçıvanı Yanko gelen zeybeğe ağızlığı geri verdikten sonra babama geldi, şöyle müjde verdi:

- Geçmiş olsun Molla Mehmet, ağızlık dün geldi, bugün geri gitti, kurtuldun!"⁴⁸

Artık hadiseler birbirini takip ediyordu. Yukarıda geçen Bozcayaka müsademesinden sonra eski Aydın vilayetine Arnavat akını başladığı yazılmıştı. Bu Arnavat akını hem Çakırca'dan intikam almak, hem de zengin olmak gayelerini güden iki hedefli bir akındı. O günlerde Arnavatluk'ta zengin patronlar, kış günleri kuyruksuz koyunlarını Küçük Menderes çayırıklarına getirirler, bütün kış devamınca bu sürüleri bu havalide

⁴⁸ Burada efeyi tetkik edebiliriz. O genç kızların çeyizlerini (cihaz) almaya tenezzül etmez, yoksulları gözetir, işsizlere iş bulmayı düşünür, tembellere metelik vermez.

⁴⁹ Burada da çetenin yatağı bahçıvandı. Çakırcalı çetesi, bir köye mi girecek veyahut aç mı kaldı, sebze bahçesinin doğdaki su yolunu bozar, bahçıvan işin farkına varır, efelere ekme götürür. Çete ile yatak arasında, bu su yolları birer telefon şebekesi vazifesini görürdü. Adagüme'de bahçıvan Yanko, Küla'da değirmenci Çakmakçı,

⁵⁰ Dadbey'de Suyolcu İbrahim, Üzümlü'de değirmenci Arif, Kürdüllü'de Hacı İbrahim,

⁵¹ hep efe ile bu suretle muhabere ederlerdi.

kiraladıkları otlak ve meralarda otlatır ve beslerler, ilkbahar gelince sürülerini İstanbul'a götürüp ceplere satar ve hayli para kazanırlardı. Küçük Menderes çayırıkları, kuş günleri ilik geçerdı. Bu meraların en elverişlileri Bayındır, Tire ve Ödemiş hudutları dahilindeydi; merkezi ise, Doyrıanlı mevki idi. Doyrıanlı köyü merası, Kahratlı köyüne aitti. Arnavutlar bu merayı Kahratlılardan tutarlar ve bu ağılda bir hayli koyun bulundururlardı. Bununla beraber bu Doyrıanlı ağılı, aynı zamanda bir Arnavut komita merkezi de olmuştu. Diğer taraftan yukarıda adı geçen üç ilçenin zenginlerinden de sürü sahipleri vardı. Lakin bu Arnavut komita merkezi olan Doyrıanlı'daki patronlar iki kardeşti, biri Kâhya Arnavut Köse Ali, diğeri de kardeşi Cafer Ağa idi. Arnavutluk'tan ipini koparan ne kadar serseri varsa, bu merkeze gelirdi. Cafer Ağa onları besler, istediği vazifede boğazı tokluğuna kullanırdı. Zaten meşhurdur, Arnavut koyuna, Çerkez ata düşkündür.

Arnavut Cafer Ağa, kendi sürülerini bu meralarda otlatıp doyurmak için diğer Türk sürü sahiplerinin koyunlarını birer hile ve huda ile burarlardan uzaklaştırmak hevesine kapılmıştı. Bu suretle ağıla gelen misafir Arnavutları himaye etmek ve onları Türk sürülerinin başlarına geçirmek istiyordu. Bu kötü niyet ortaya çıkmıştı: Bu iki Arnavut kardeş bir karar almışlar, üç ilçede (Bayındır, Tire, Ödemiş) ne kadar sürü sahibi varsa, sıra ile onlara şöyle bir haber göndermişlerdi: Çobanımı değiştir!

Haber gönderilen sürünün sahibi, çobanını değiştirmede mi, yani Türk çobanı kovalayıp, yerine bir Arnavut çoban tutmadı mı, bir gece sürünün başındaki çoban bir kurşunla öldürülüyordu. Ölen çobanın yerine bir Arnavut çoban getirirlerse, o da şöyle bir hileye sapardı: Bu Arnavut çobanlar, güttükleri sürüler içinde ne kadar damızlık ve gürbüz kuzu varsa, ağaları görmeden alır, bunları cılız kuzularla becayiş ederlerdi. Şayet onlar yerine hariçten kuzu bulamazlarsa doğrudan doğruya Arnavut ağılı olan Doyrıanlı'ya götürür teslim ederler, sabah olunca da ağa geldiğinde şöyle bir yalan atarlardı:

- Ağam, bu gece canavar üç kuzumuzu kaptı, ardından koştum vallahi baraktıramadım!

Bu martavallar böylece uzayıp gidiyordu. Bu Arnavut birleşmesi karşısında Türk sürü sahipleri aciz kalmışlardı. Kime şikâyet edeceklerdi, konakta (hükümet), zaptiye ağası Arnavut, mahkemede kadı efendi Arnavut, jandarma Arnavut, bunların şikâyetlerini dinleyecek bir makam kalmamıştı. Böylece Türk sürü sahipleri ne yapacaklarını şaşırarak bir vaziyetteydiler. Türk çoban bulsalar bir gece öldürülüyor, Arnavut çoban tutsalar sürülerdeki damızlık ve gürbüz kuzuların sayısı azalıyordu. Nihayet Türk sürü sahipleri koyun sürülerini dağıtmak zorunda

kalmışlardı. Şimdi bu iddialarımızı tevsik⁴⁹ için sözü Sadık Bodur'a bırakıyoruz:

"Babam Hacı Ali, sürümüz bu Arnavut suikastı karşısında kalınca Arnavut çobanı değiştirmiş, yerine bir Türk çobanı tutmuştu. Bu birleşik Arnavut çobanlar el altından babam Hacı Ali'ye şöyle bir haber göndermek cüretine de göstermişlerdi:

- Hacı çobanını değiştir!

Babam bu ihtarla kulak asmamıştı. Bunun belki bir blöf olma ihtimali vardı. Lakin bir hafta geçmedi, Arnavutlar bizim Türk çobanı (Mustafa) öldürdüler. Vaka şöyle olmuştu: Bizim çoban Mustafa koyunlarımızı kendi bahçemizde otlatıyordu. O gün akşam olmuş, çoban da namazını kılmak üzere kuyudan bir kova su çekmiş, abdestini almış namaza durmuştu. Arkadan atılan bir kurşunla çoban vurulmuş, zavallı Mustafa başını secdeden kaldıramamıştı. Koyunlar ise çobansız kalınca etrafa dağılmaya başlamışlar. Bu hal ise gelen geçen halkın dikkatini çekmiş, sonra komşular gelip babama söylemişler. Babam da işi anlamış ve bu elim hadiseler karşısında ne yapсын, o da diğer Türk sürü sahipleri gibi sürümüzü dağıtmak zorunda kalmış ve koyunları ucuz pahalı demeyerek satmıştı. İşte bu gibi sürüleri dağılan zengin mal sahipleri bir iki değildi, adetleri hayli kabanktı."

Bunlardan başka ekinleri bastırılan, danları yedirilen köylüler, korkulanndan şehirlere akına başlamış, köyler azalmaya yüz tutmuştu. Bu gizli Arnavut teşkilatı işi azıttıkça azıttı. Böyle himayesiz kalan Türk sürü sahipleri ve çiftçileri çaresiz bir kere de dertlerini Çakırcalı Mehmet Efe'ye açmak üzere teşebbüse geçmişlerdi. Efeye şikâyete giden halk çok haklıydı, çünkü köylünün bir yıl alın teri dökerek meydana getirdiği ekinini ve diğer mahsullerini Arnavut çobanlar bir gece ansızın koyunlarına yediyorlar ve mahv ediyorlardı. Karşı koyarlarsa, kendilerine de kurşun atıyorlardı, ne yapсынlardı, çaresiz kalmışlardı. Bu makdur⁵⁰ köylülerin sayılan pek çoktu. Çaresiz gidip efeyi bulacaklar, ağlaşıarak dertlerini ona dökcekler ve şayet bu kötü durum devam ederse, köylerini terk etmek zorunda kalacaklarını efeye anlatacaklardı.

Başta Tire'nin Kahrat köyü halkı olduğu halde Yiğenli, Seyrekli, Kaya köyü, Ödemiş ve Tireli'den birçok köy namına bir heyet efeden gizlice yarıktan vasıtasıyla bir toplantı yapması için ricada bulundular. Efeye vaki olan bu müraaat hüsnü kabul görmüş, efe bu heyeti dinlemiş, üzülmüş

⁴⁹ Tevsik: Belgeleme, sağlamlaştırma (S.Y.).

⁵⁰ Makdur: Kudret, kuvvet, Allah'ın takdirini, kader (S.Y.).

ve yürekler acısı bu hal karşısında kendisini ziyaret eden kafileye şu cevapta bulunmuştu:

- Varın siz işinize gidin, onlara da bir soru soracak adam çıkar elbet!

Doyrıanlı Vakası ve Poslu Mehmet Efe Çetesinin İhması

Çakırcalı Mehmet Efe, köylülerin bu acıklı hallerini tüzüntüyle dinlemişti. Lakin şikâyet edilen birleşik Arnavut teşkilatı da küçümsenmeyecek derecede mühim bir varlıktı. Düşündü düşündü, köylülerin bu dileklerine omuz silkip geçmeyi mertliğine yidiremedi. Ancak bu birleşik Arnavutlara karşı taarruza geçse Arnavutlar kalabalıktı. Kendine bir kuvvet aradı, nihayet hatırladı. Bugünlerde İzmir mahpushanesinde cezasını bitirip köyüne dönen Poslu Mehmet'i kızanlarıyla birlikte yardıma davet edecekti. Poslu Mehmet şakaya gelmez, eğer onun milli hislerini tahrik edip birlikte faaliyete geçerlerse bu iş olurdu, işin aksi ciheti kolay değildi. Efe kendi zekâsının yettiği mertebede bu işi böylece planlamış ve harekete geçmişti. Hadisenin tafsilatına girmeden burada bir az Poslu Mehmet Efe'nin hayatından bahsedelim:

Poslu Mehmet, Ödemiş'in Gerçekli köyünden olup aslen Poslu aşiretindedir. Ana cihetinden Kamalı Mustafa'ya akraba olur. Hem de Kamalı Poslular'ın eniştelidir. Bu Poslu Mehmet'in babasını Çakırca çetesinin belkemiği vazifesini gören Çoban Mehmet öldürmüş, sonra da Çakırcalı çetesine dahil olmuştu. Poslu Mehmet babasının intikamını almak için Çakırcalı'ya düşman olan ve aynı zamanda eniştesi bulunan Kamalı Mustafa'ya varmış:

- Ben sana kızan olacan ve babamın katili Çoban'ı öldüreceğim! demişti.

Kamalı Zeybek Poslu'yu kıramamış, onun yabancı olmadığı için dileğini kabul etmiş. Poslu Mehmet bir müddet Kamalı çetesinde kızan olarak dolaşmış. Lakin Poslu Mehmet'in anası oğlunun zeybek olarak dağlarda dolaşmasını istememişti. Oğluna bu kötülükten vazgeçmesi için çok yalvarmış ve nihayet muvaffak da olmuştu.

Mehmet anasının bu devamlı ricası üzerine Kamalı çetesinden ayrılmış, yalnız olarak uçta gezerken elinden bir kaza çıkmıştı. Hükümet Poslu Efe'yi bu suçundan dolayı üç yıla mahkûm etmişti. Poslu Mehmet bu süresini İzmir cezaevinde yatıp bitirmişti. İzmir cezaevinde mahpus iken şu arkadaşlarıyla tanışmıştı: Ahadoğlu Mehmet ve Balcanın Molı Mehmet. Üçü bir odada yatıyorlarmış.

Şimdi burada sözü Ahadoğlu'na bırakıyoruz.

"Poslu Mehmet iki yıl İzmir hapishanesinde hapis yattı. 1320 (1904) yılında Abdülhamit'in bir cülus günü münasebetiyle (19 Ağustos 1320)

bir afv-ı şahane çıktı. Poslu'nun diğer arkadaşları hapishaneden çıktıkları halde, Vali Kâmil Paşa onu aftan mahrum bırakmıştı. Sebabi de şuydu:

Poslu Mehmet çok kıpırdak ve çok cesur bir delikanlıydı. Bütün kendi köylüleri Gerçekliler ile civar köylerden Gereli, Kışla, Ayasuluk halkı ondan çekinirdi. Yukarıda adı geçen köylüler hep şu fikirdeydiler: Bu adam şayet hapishaneden çıkar da köyüne gelirse, yine rahat durmaz. Bu sebeple bu dört köy halkı birleşmişler, vilayete bir mazbata tanzim ettirip göndermişlerdi. Onun için Vali Kâmil Paşa Poslu'nun cezasının bir sene daha yatarak tamamlamasını emretmişti. Poslu Mehmet hapishanede yarken, Çakırcalı Mehmet Efe Poslu Efe'ye her ay on altın lira harçlık gönderirdi. Bu parayı hapishaneden çıkar çıkmaz ona kızan olsun diye gönderdiğini söylerler. İkinci rivayete göre de, Çakırca'nın kızını Çoban Mehmet Poslu'nun babasını öldürdüğü için Çakırcalı Mehmet Efe her ikisinin aralarını bulup böyle yaman ve cesur bir adamı kendisine düşman bırakmamak [için parayı göndermişti].

Poslu Mehmet cezasını bitirmiş, doğruca köyüne gelmiş ve yanına Poslu ailesinden iki kızan ayatarak, üç kişilik bir kuvvet ile uçta kıyıda yine dolaşmaya başlamıştı. Poslu çetesine gerçi vukuat yapmıyor ve kimseye de ilişmiyordu. Lakin onun aradığı Çoban Mehmet idi. Onu bir gün tenha bir mahalde kurtarmak ve bir firasını bulup öldürmek istiyordu.

Çakırcalı Mehmet Efe Poslu'nun tenha yerlerde dolaştığını ve fikrini pekâlâ biliyordu. Poslu bu emelinde muvaffak olabilmek için bir hileyeye başvurmuştu. Gezdiği, dolaştığı yerlerde şöyle söyleyip duruyordu:

- Ben Çakırcalı Mehmet Efe'ye kızan olacan!
- Poslu bu fikrini dayısı Koca Mustafa'ya açmış ve bir kere de onun reyini sormuştu. Dayısı Koca Mustafa ona şöyle demişti:
- Oğlum Mehmet; sen Çakırca'nın oğlunu bilmezsin, o seni kancıklar. Gel gitme, genç yaşta pisi pisine ölürsün!

Fakat bu ateşli adam dayısının bu nasihatini dinlemedi, o hâlâ gezdiği, dolaştığı yerlerde "ben Çakırcalıya kızan olcan!" sözünü tekrarlamakta devam ediyordu. Nihayet bununla da kalmayarak Çakırcalı Mehmet Efe'ye çetesine kendisini kabul etmesi için resmen haber gönderdi ve teşebbüse de filen geçti. İşte Çakırcalı Mehmet Efe bu Doyrıanlı hadisesi ile Poslu hadisesini bir arada yoğurmuştu. Şöyle ki, önceden Poslu çetesini kendi hizmetinde kullanacak yani Arnavutları temizletecek, arkasından da Poslu'nun hesabını görecekti. Hazırlanan bu plan çok kanlı bir sonuç vermişti:

Çakırcalı Mehmet Efe kendisine müracaat eden köylülerin ağızları laf yapanlarından birkaçını hazırlamış, onların ne söyleyeceklerini tertiplemiş ve çetesinden Arap Mercan'ı Gerçekli köyüne Poslu'yu davet etmeye

göndermişti. Arap Mercan Gerçekli köyüne varmış, Poslu Mehmet'i bulmuş, efenin selamını söylemiş ve sözlerini şöyle bitirmişti:

- Mehmet Efe, efemin selamı var, efc yanına İbrahim ile Mehmet'i de alsın gelsin dedi.

İbrahim, Tire'nin Yiğenli köyünde otururdu ve Poslu Mehmet'in yeğeni idi. Mehmet kızan ise, Gerçekli köyünden olup Poslu'nun köylüsü ve komşusuydu. Sabah olmuştu, Poslu Efe düşünüyordu, Çakırca'nın davetine icabet etmezse korkak diyecekler, ederse düşmanı ve aynı zamanda babasının katili Çoban ile birlikte çalışacaktı. Herhalde bir macera çıkaracaktı. Halbuki Poslu damdan geleli daha bir ay bile olmamıştı.

Uzun bir muhakemenin sonra, Poslu gitmeye karar vermiş, arkadaşları İbrahim ile Mehmet'i de beraberine alarak Doyrıanlı yolunu tutmuştu. Nihayet Çakırçalı ile buluşmuşlar, sabahleyin iki çete bir ahlal ağacının altında birleşmişlerdi. Arap Mercan, önceden hazırlanan köylüleri hemen gidip çağırması, ertesi günü de kurultay toplanmıştı:

Çakırçalı Mehmet Efe bir iki gün önce hazırlamış olduğu ağza laf yapan, düzgün konuşan köylülerden birisine,

- Hasan, de bakalım! Birkaç gün önce bana anlattığınız lafları şimdi bir daha edin de, bu sözleri Poslu Efe de duysun!

Hasan lafı başlamıştı, hem söylüyor hem de sözü mübalağalı bir surette hikâye ediyordu:

- Efe biz gayri köylerimizi terk edeceğiz, elimizde ne mal, ne de ekin kaldı. Üstelik bir de Arnavutlar bize kurşun atar oldular. Şu yıl içinde ölen Türklerin sayısı bir mezarlığı dolduracak kadar çoğaldı. Malımız, ırzımız, namusumuz, şerefimiz ve hatta canımız tehlikeye girdi. Hükümete davacı oluyoruz, zaptiye ağası dinlemiyor bizi; "haydi yerlerinizde oturun, biz çaresine bakarız" diyor. İcraat yok. Kadıya vanıyoruz, "şahitlerinizle ispat edin" diyor, gece karanlıkta kurşun atan adama kim şahitlik edebilir? Katilin kim olduğu belli dahi olsa, Arnavutların teşkilatı kuvvetli, katilin eline yol harçlığını verip bir gecede buradan İzmir'e, oradan da Arnavutluk'a kaçıyorlar!

Hasan susmuştu. Ortalığı derin bir sükûnet kaplandı. Sinirler gerilmişti. Bir anda Çakırçalı Mehmet Efe'nin sesi bu derin sükûneti yırtmıştı:

- Duydun mu, gördün mü Arnavutların yaptıklarını Poslu Efe?

Efe köylülere dönmüş, varın siz gidin deyince köylüler efeleri yalnız bırakmışlardı. Çakırca'nın kasdı Poslu'yu tava getirmek, onun milli hislerini tahrik edip Arnavutları ona öldürtmekti. Onu böylece ateşlemiş ve maksadına da nail olmuştu. Poslu Mehmet Efe bir kere içini çekmiş ve kaşlarını çatarak demişti:

- Ne emeli?

- Bak Poslu Efe, ben senden yaşça büyüğüm, gel bana kızan ol da beraberce şu Arnavutları temizleyelim ve köylülerimizi bu beladan kurtaralım.

- Olurum ama bir şartla!

- O şart da nedir ki?

- İstedğim zaman kızanlarımı alıp ayırırım!

- Hay hay öyle olsun Poslu Efe.

Artık iki çete birleşmiş, faaliyete geçmeye karar vermişlerdi. Kurultayın toplandığı tepedeki ahlal ağacının altından Doyrıanlı'daki Arnavutların ağılı gözükiyordu. Ağalda bir asker kaçağı vardı ve orada saklanıyordu. Bu adam Seyrekli köyünden Tatlı'nın oğluydu. Ertesi sabah ağıla varmadan önce Tatlı'nın oğluna gelsin diye önce bir adam çıkardılar. Maksat onu ür-kütüp ağıldan kaçırmaktı. Nitekim öyle oldu. Kaçak, efenin davetine icabet etmeyince kaçıp kurtulmak istedi ve tarlaların arasından kaçarken tepeden atılan bir kurşunla oracıkta öldürüldü. Birleşik çete hemen ağıla sarktı, Doyrıanlı çiftliğini çevirdiler. Önce Kâhya Arnavut Ali'yi, arkasından da kardeşi Cafer'i ve sürülerin başında bulunan beş Arnavut çobanı oracıkta öldürdüler. İlk hamlede bu sekiz cana kıyılmıştı. Oradan da Derebaşı istasyonuna varmışlar, yatakları makaşçı Kıryako'ya birer kahve pişirtip içmişler ve biraz kahvaltı yaptıktan sonra Küçük Menderes çayını atlayıp ovada Arnavut çoban aramak üzere Küçük Menderes cayırıklarında av yapmışlardı.

O gün Tire, Ödemiş ovalarında bulabildikleri Arnavut çobanları öldüre öldüre akşamı yapmışlardı. O gün ölenlerin sayısı yirmi yedi kişiyi bulmuştu. Bunların yalnız biri Türktü, o da Tatlı'nın oğluydu. Vakit akşam olunca, birleşik çete karşiki Arslan dağları silsilesindeki Balabanlı kalesine çıkmışlar, orada müdafaa tertibatı almıştı. Ne olur ne olmaz diye hadisata da intizar ediyorlardı. Şaka değil, yirmi sekiz insanın canına kıymışlardı. Çete Balabanlı kalesinde üç gün üç gece beklemişti. Hükümet kuvvetleri gelirse burada kendilerini müdafaa edeceklerdi. Hükümet kuvvetleri her nedense gelmedi, gelmedi ama kalede efeler arasında şöyle ufak bir tartışma baş gösterdi:

Poslu'nun kızanı, hem de yeğeni olan İbrahim bir sabah şunları söylemişti:

- Efe benim köyüm buraya yakın (Yiyenli), ben bir aydır çamaşır de-ğiştirmedim, kirlendim. Bana izin ver de gideyim, çabuk çamaşırımı de-ğiştirip geleyim.

- Olmaz İbrahim, bak biz dün yirmi sekiz kişiyi öldürdük, neredeyse hükümet bizim ardimıza düşecek. Belki bir veya iki saat sonra burada zaptiyeler bizi çevirebilirler. Belli olmaz daha, birkaç gün bekeleyim, bir aralık bulup sonra gidersen, şimdi bunun sırası mı? der demez, Poslu Mehmet Efe kızmış, şu yersiz sözleriyle işi bir çıkmaza sokmuş ve İbrahim'e:

- İbrahim, senin efendi Çakırcalı değil benim. Madem ki gitmek istiyor- sun haydi çabuk köyüne var gel! demişti.

Çakırcalı Mehmet Efe kendi kızanlarının yanında çok müşkül bir du- ruma düşmüş ve hiçbir şey diyememişti. İbrahim kalkıp köyüne gitmişti. İşte Poslu Mehmet'in öldürülmesinde, aşağıya aldığımız hadiseler birer sebep olarak gösteriliyor:

A) Poslu Mehmet Efe, Doyranlı'ya gelip de Çakırcalı'ya mülaki olduğu zaman, dayısı Koca Mustafa'nın nasihati aklına gelmiş ve kendisine öyle bir yer intihap etmiş ki, oturduğunda martinisini kucağına almış ve namlu- sunu Çakırcalı'ya çevirmiş. Çakırcalı pek tabii bu işin farkına varmış, Pos- lu'nun kendisine itimadı olmadığına bir kere daha kanaat getirmişti.

B) O gün yirmi sekiz kişiyi öldürürlerken, bu ateş arasında Poslu bir denginc getirip Çoban Mehmet'e bir kurşun atmıştı. Attığı kurşun Ço- ban Mehmet'in şalvarını yakmış, tenine gelmemişti. Çoban bunun farkına varmış, efesinin yanına sokularak hadiseyi anlatmış ve çeteden ayrılmak için efesinden izin istemiş idi. Efe de cevaben:

- Acele etme Mehmet, Poslu'ya elbet bu soru sorulacak, şimdi zamana değildir! demişti.

C) Balabanlı kalesinde Poslu'nun yersiz şekilde söze karışması.

İşte bu üç hadise birleşince, Çakırcalı Poslu'nun ileride muhtemel bir hadise çıkarmasından korkmuş ve imha planını o dakikadan itibaren hazırlamaya başlamıştı. Aradan birkaç gün geçmişti. Poslu'nun kızını İbra- him köyüne varmış, gelmişti. Çakırcalı Mehmet Efe de Balabanlı köyün- den yatağı Molla Mehmet'in eline martini tutuşturmuş, onu bu suretle hem çetesine almış, hem de ona şöyle bir vazife tevdi etmişti. Efe, Molla Mehmet'i bir kenara çekmiş ve:

- Molla Mehmet, Bademiye köyüne varacaksın, Soğançı adındaki ada- mı bulacaksın. Perşembe gününe hazırlansın ve bir kuzu kızartsın. Bahçe evindeki damlardan birinde bizi beklesin! demişti.

Molla Mehmet kendisine tevdi edilen vazifeyi yapmış, dönüp kaledeki çeteye iltihak etmişti. Perşembe sabahı birleşik çete Küçük Menderes ça- yırıklarını takiben owayı taraya taraya giderken, Çerkez köyü Ertuğrul ci- vanından geçtikleri sırada, tarlalarda çalışan iki Çerkezi öldürmüşlerdi. Ak- şam karanlık basınca Bademiye bahçelerine varıp, Soğançı'nın damları- dan birine girmişler, Soğançı da gülererek, sevinçle bu muhterem misafire- rini karşılamıştı.

Soğançı oğlunun gündüzden hazırlamış olduğu kuzu dolmasını, komşusunun üzüm ambarından zeybeklerin yardımıyla getirdiler. Bada- miye'nin o meşhur tatlı hamur mayasından yapılmış yumuşak, pamuk gi- bi has ekmelele kuzu dolmasını efeler gülererek, eğlenerek yemişlerdi. Ka-

veler içilmiş, Çakırcalı Mehmet Efe kalkıp yatsı namazını kılmış, kızanlar da yağlı yemeklerin verdiği ağırlıkla kucaklarında martinileri olduğu halde uzanıp uyumaya başlamışlardı. Poslu çetesi her yerde olduğu gibi burada da bir arada uzanmışlardı. Çakırcalı Mehmet Efe daha gündüzden önce Hacı Mustafa'ya, arkasından da Çoban Mehmet'e bu gece işlenecek faci- anın planını gizlice söylemiş ve kendilerine lazım gelen talimatı vermişti. Şimdi her şey hazır. Gece yarısı olmuş, beklenen saat gelip çatmıştı. Çakırcalı hiç uyumamıştı. Poslular'ın iyice uykuya daldıkları bir sırada önce Hacı Mustafa'yı ve sonra da Çoban'ı omuzlarından dürttü. Her üçü de kalkmışlardı. Çakırcalı Mehmet Efe arkada duran zeytinyağı kandilinin güz ziyası altında başını bir kere öne eğmesiyle üç martini birden patlamış ve üç kişilik Poslu Mehmet çetesi cansız kalmıştı. Damın içi o dakikada dumanla dolmuş, uyuyanlar sıçrayarak ve gözlerini ovuşturarak yerlerin- den fırlamışlardı. Efe hiçbir şey olmamış gibi kalkan kızanlarına, haydi ya- tın, bir şey yok! demiş, kızanlar da ister istemez uzanmışlar, tekrar uyur gibi gözlerini yummuşlardı.

Sabah olmuş, güneş Bademiye'nin doğusundaki Ulu mezarlığın kara servilerinin arkasından sıyrılmaya çalışırken, Çakırcalı Mehmet Efe de Poslu'nun cesedi başında oturmuş, hüüngür hüüngür ağlıyordu. Hacı Mus- tafa dayanamamış ve efesinin yanına sokularak sormuştu.

210 - Akşam öldürdün, sabahleyin baş ucunda neden ağlıyorsun? Ülen pa- labıyık ben bundan bir şey anlayamadım!

220 Çakırcalı Mehmet Efe hem ağlıyor, hem de Hacı Mustafa'ya cevap ve- rirken eliyle yerde cansız yatan Poslu'yu göstererek:

230 - Ülen Hacı, şu Poslu oğlunun güzelliğine bak! Kıyılıp da sıkı atılacak oğlan mıydı bu? diyordu.

240 - Öyle ise neden öldürdün?

250 - Biz onu öldürmeseydik, bir gün o bize kıyacaktır! Yaşamak için âdet böyle ne yapalım Hacı?

260 İşte Poslu Mehmet Efe Bademiye'de Soğançı oğlunun bahçe damında dünyasını değiştiren, muhiti de çok cesur ve insan güzeli bu Türk deli- kanlısını Çakırcalı kancıklıkla öldürdüğü için acılarını bu türkü ile Pos- lu'ya sunmuş oluyordu:

Poslu'ya Yakılan Türkü

İki tahta çaktılar
Ah arasından baktılar
Poslu oğlu Mehmet'i
Kancıklayıp yaktılar

Cezvenin sapı yeşil
Soğançı oğlu kahve pişir
Poslu Mehmet vurulmuş
Aklını başına devşir.

Bir hafta içinde yirmi yedi Arnavut, üç Çerkez bir de Tatlı'nın oğluna ilaveten üç de zeybek öldürülmüş ve Küçük Menderes çayırıklarında tam otuz dört can kıyılmıştı. Köylülerin Çakırcalı Mehmet Efe'yi tahrirleriyle bu kanlı dram pek feci bir surette sona ermişti. Köylü derin bir nefes almış, efeye de bir cemile⁵¹ olmak üzere, yani kendilerini bu Arnavut belasından kurtarmasının mükâfatı olmak üzere Doyrıanlı çiftliğine bitişik geniş bir merayı gidip efenin üzerine tapulamışlardı. Bu arazi, Tire hududu içinde, Ödemiş hududuna bitişik ve Küçük Menderes çayının Bozdağlar silsilesi ile nehir arasında kalan arazidir. Ceman otuz bin dekarlık bir yüz sathından ibarettir. Efe öldükten sonra verese bu araziyi Ödemiş müftüsü Hacı Hüseyin Daday delaletiyle ve memet olarak jandarma zabitlerinden Mustafa Efendi'ye kırk altın bedelle satmışlardır. Bay Mustafa da bir müddet bu araziyi işlettikten sonra İlkurşun (Hacı İlyas) köylüleri ile aralarında çıkan sonsuz mücadele ve münazaadan bıkmış ve nihayet çiftliği bir aşiret halkına otuz bin liraya satıp Ödemiş'in İzmir caddesindeki apartmanını yaptırmıştır (1946).

Çakırcalı Mehmet Efe hakkında yazılan eserlerin birçoğu onu okuyucularına bir Arnavut, Çerkez ve Boşnak düşmanı olarak takdim eder. Mesela bir gece bir kahvede yirmi yedi Arnavutun püsküllerini kesip, bunları bir torbaya doldurup Kâmil Faşa'ya yolladığını, Doyrıanlı hadisesinde yirmi yedi Arnavutu koyun keser gibi kestğini, nerede Arnavut elbiseli bir şahıs görürse, hemen merhametsizce öldürdüğünü, Boşnak Hasan Çavuş ile kardeşi Ali Çavuş'u nasıl merhametsizce öldürdüğünü kaydederler. Çerkez Ali'nin dilini kesip, sonra da öldürdüğünü yazarlar. Düşünüldüğünde, bunlar efenin yaşaması için kendi zekâsıyla tertiplemediği olaylardır. Evet bir taraftan Arnavut düşmanı görünüyordu, lakin yine gidip Arnavutların evlerinde saklanıyordu. Tire'de Gülcüler'den parayı alırken Arnavut Veli'nin evinde uzun müddet kalıyordu. Ona en iyi martini fişenlerini doldurup gönderen yine Arnavut İbrahim ustaydı, arada vasıta jandarma Arnavut Kâmil idi. Aftayken hükümet ona protokol icabı bir mihmandar jandarma verirdi, o mihmandar olarak tercihen Boşnak Mahmut Gezersoy'u alırdı. Bunlar birer siyaset icabı idi, dağda hükümete karşı ve bir cihan husumeti karşısında yıllarca yaşaması bu gibi hilelerle mümkün olabilirdi. Eger efede söylendiği gibi bir ırk düşmanlığı olsaydı diğer insan topluluklarına işmesi lazımdı. Halbuki ölenlerin yüzde doksanı Türktü. Efe fikrimizce bu hususta tek tarafı düşünüyordu. O da şu: Herkesten üstün olmak! Bunun için önüne çıkan her manıayı kırmak, ezmek, dağıtmak lazımdı. Oysa babasının en aziz dostları, yukarıda geçtiği üzere Rum, Gürcü kardeşleriydi.

51 Cemile: Hoşa gitmek için yaranma (S.Y.).

Bundan başka efenin çetesinde Bornovalı Kosta da vardı. Yataklarının çoğu Rum milletlendi ve çetesinde bir de Arap Mercan vardı.

Bu misaller gösterir ki, efede zerre kadar bir ırk düşmanlığı yoktur, o da nihayet bir insandı, bu yurdun, dünyanın ve insanlığın gülmesine, ağlamasına, neşesine, üzüntüsüne, saadetine, ızdırabına, zenginliğine ve fakirliğine ortak olması lazımdı. Eğer bu sıfatlar kendisinde yok idiyse, o takdirde o da başkaları tarafından aldatılmış ve başkaları hesabına çalıştırmıştır!

Misallerimize devam edebiliriz:

Çakırcalı Mehmet Efe çok cesur, çok siyasi bir adamdı. Efe her geceyi mutlaka ya evinde veyahut bir Yörük çadırında ya da bir Alevi obasında geçirirdi. Arnavut İbrahim Usta, çetenin fişenlerini hazırlardı, İbrahim Usta'nın Medekse'de (Ortaköy) bir zeytinyağı fabrikası vardı. Efe fabrikayı sıkça ziyaret ederdi. Fişenler fabrikada depolanırdı. Kimin akına gelirdi ki, Arnavut düşmanı Çakırcalı, İbrahim Usta'nın fabrikasına gelip de otursun, bu hiç olur muydu? Şimdi burada sözü İbrahim Usta'nın dükkân komşusu berber Hacı Tevfik'e bırakıyoruz:

"Bir gün İbrahim Usta beni fabrikasına davet etti, kalktık Ortaköy'e gittik. Köyde İbrahim Usta'nın kafa dengi Ortaköylü İbrahim Çavuş vardı. Biz üçümüz masayı kurduk, içmeye başladık. Fabrikanın kapısının üstündeki odada keyif yapıyorduk. Halk yurtsızan çıkmış, köyde el ayak kesilmiş, ortalıkta bir sükûten hüküm sürüyordu. Bir aralık masamızın üstüne, açık duran pencereden ufak bir taş düştü. Ben hayret ettim, acaba bu nedir diye. Halbuki İbrahimler'in her ikisi de bu taş alışımlar, çavuş birden yerinden fırladı ve:

- Hah kocaman geldi! dedi.

- Koşa koşa merdivenlerden aşağı indi, biz de İbrahim Usta ile masanın üstündeki şişeleri toplarken, efe çavuşa soruyordu:

- Yukarıda kimler var İbrahim Çavuş?

- Berber Hacı Tevfik'ten başka kimse yok efe.

- Çete yukarı çıktı geldi. Ben böyle şeylere alışık olmadığım için, ondan sonra bir daha ne köye gittim, ne de içki içtim."

Efe, Alevileri de Şöyle Avladı

Aleviler (Tahtacı), Anadolu dağ silsilesi boyunca orman kenarlarında konar göçer aşiret halinde idiler. Çakırcalı çetesi dağlarda bu tahtacılarla iyi geçinmek zorundaydı. Onun içindir ki, bu tahtacılarla karşı kendisini söyle ilan etmişti: "Ben Hazret-i Ali sülalesindenim!"

Bu cümleyi her gittiği obada, köyde söyler dururdu ve bunun içindir ki, Tahtacıardan çok itibar gördü. Şimdi burada Çakırcalı'nın takibinde

gezen ve Bayındırlı diye şöhret alan Yüzbaşı Mehmet Efendi konuşuyor:

“Çakırcalı Mehmet Efe, birinci istimanından sonra kır serdarı idi. Hükümet kuvvetleri ile birlikte takib-i eşkıya da dolayıyorduk. O zamanda Çakırcalı Mehmet Efe otuz yaşlarında vardı. Bir gün müfrezelerimizle Balabanlı köyüne varmış, Molla Halil oğlunun evinde misafir kalmıştık. Maksadımız geceyi orada geçirip, sabaha karşı Tire'nin Kadife köyünü basmak ve bu köyde bulunan Deli Ayanoğlu Hüseyin Efe'yi aramaktı. Deli Ayanoğlu, Kamalı çetesinin dağılması üzerine kendi başına bir çete teşkil etmişti ve beş kişilik çete dağlarda dolaşmaya başlamıştı. Yemekler yenilmiş, kahveler içilmişti. Efenin aklına bilmem neden şöyle bir fikir gelmişti: “gömlek değiştirmek.” Efe ev sahibi Molla Halil oğluna,

- Mehmet, temiz bir gömlek getir de gömleği değiştireyim! Kirlendim! deyip soyunmaya başlamıştı. Hem soyunuyor, hem de bana laf olsun diye şunları söylüyordu:

- Yiye Mehmet Efendi senin bedeninde hiç kıl yok be, tıpkı kadın vücudu gibi bembeyaz!

Ben de güldüm ve şu cevabı verdim:

- Siz dağda çok gezdiğinizden ayılmışsınız, kıl dediğin ayıda bulunur.

Efe hemen kaşlarını çatı ve:

- Mehmet Efendi ben Hazret-i Ali sülalesindenim de ondan! dedi.

Bu sözü söylerken gömleğini çıkarmış, belinden yukarıya çıplak kalmıştı, o vakit gözüme ilişmişti; efenin sol kürek kemiğinin altında büyücek ve bir badem şeklinde kahverengi bir ben görmüştüm. Efe Karıncalı dağlarında vurulduğu zaman, cesedini Nazilli hükümet konağı önüne getirmişlerdi. Ben onu orada o beninden teşhis edebilmiştim.”

Çakırcalı çetesi bir hafta içinde bu kadar adam öldürmüş ve geniş vukuat yapmıştı. Belliydi ki hükümet şiddetli tertibat alacaktı. O günlerde zaptiyelerin elinde “kapaklı” denilen bir cins tüfek vardı. Halbuki eşkıyanın elinde kara martini bulunuyordu. Vilayet makamı bu tüfeklerin değiştirilmesi için senelerce uğraşmıştı. Fakat padişah bir türlü zaptiyelerin eline martini teslim etmiyordu. Bir aralık takib-i eşkıya kumandanlığına Tevfik Paşa isminde bir zat tayin edilmişti. Tevfik Paşa'nın talebi üzerine, Aydın vilayeti jandarma kumandanlığına da Rumeli'de Bulgar eşkıyası takibinde yararlılığı ve iş bilirliği gözükten muhtar binbaşılardan Saadettin Bey tayin olunmuştu. Fakat Aydın vilayeti bir Arnavut koloniydi, burada il jandarma kumandanı Arnavut olmazsa, işler tıkırında yürümezdi. Bunun için Arnavutlar el altından teşebbüse geçtiler. Çünkü onları hâmileleri saraydaki Tüfekçibaşı denilen ve İkinci Abdülhamit'in hayatını koruyan adamlardı. Hiç Abdülhamit bunların hatırlarını kırar mıydı? Çalışkan ve

teşkilatçılığı maruf muhtar binbaşı Saadettin derhal bir irade ile başka bir vazifeye alındı. İl jandarma kumandanlığına sabık alay kumandanı Arnavut Hayrettin Bey tekrar getirilmişti. Jandarmaya da nasılsa bu sefer martini lütfedilmişti. Ama Çakırcalı çetesi de çok kuvvetlenmişti.

Efe az zamanda bu kadar geniş ve o nispette kanlı hadiseler yapmış, Ödemiş havalisinden kalkıp bu defa da Aydın sancağına geçmiş, Bozdoğan ilçesinin Direcik köyü civarında bir tepede pusuya yatmıştı. Bu köyde zengin bir Alanyalı Hacı Hasan vardı. Hacı Hasan'ın ağzı güzel laf yapardı, biraz da iyi giyinir ve çalılımlı gezirdi. Onun bu dış halinden köylüleri Hacı Hasan'da külliyetli miktarda altın bulunduğunu zannederlerdi. Ne de olsa insan kısmı birbirini daim rakibidir ve birbirini çekememek inşaat ezelî bir fitrattır. İşte bunun içindir ki, Direcik köylülerinden bazıları kendi köylerine sonradan gelip yanaşma olan Hacı Hasan'ı çekemiyorlardı. Bu bir kaidedir, yerliler hiçbir yerde muhacirleri çekemezler. Köyde efenin yatağı olan Mahmut'un kışkırtmışlar ve ona şöyle demişlerdi: “Hacı Hasan'da gün görmemiş altınlar doludur.” Mahmut da gitmiş, bunları efesi Çakırcalı'ya söylemişti. Köylüler bu suretle Hacı Hasan'ı hem soydurmak ve hem de sindirmek istemişlerdi. Çakırcalı çetesi Direcik'e gelince yatağı Mahmut Hacı Hasan'ı efeye müzevirlemişti. Efe de hem bir müddet bu köyde saklanacak, hem de Hacı Hasan'dan biraz dünyalık koparacaktı. Tuzak kurulmuş, beşinci kol da faaliyete geçmişti. Hacı Hasan'ın köy ilerisinde güzel incir bahçeleri vardı. Bir gün mutadı üzere sabahleyin hayvanına atlayıp bahçesine varan Hacı Hasan ağaçlarıyla meşgul olurken Çakırcalı çetesi gelmiş ve ona:

- Merhaba Hacı Hasan! demişti.

Hacı Hasan başını çevirmiş, arkasına bakınca ne görsün, gelenler Çakırcalı çetesi değil mi? Eyvahlar olsun!

- Buyurun efe, hoş geldiniz.

- Hacı Hasan sen bize biraz para vereceksin!

- Efe ben fakir adamım, bende para ne arasın!

- Bize deyiverdiler, sende güneş görmemiş torbalar dolusu altın varmış, onlar bize lazım oldu.

- Efe beni sana müzevirlemişler, bende para yok.

- Sonu iyi olmaz Hacı!

- Yok efe, vallahi yok, billahi yok! deyince Çoban, efenin işareti üzerine Hacı Hasan'ı yere yatırmış, Hacı Mustafa da dövmeye başlamıştı. Efe de kuyudan bir kova su çekmiş, abdest almış, ikindiye durmuştu. Kızanlar Hacı Hasan'ı hâlâ dövüyorlardı, efe namazını bitirmiş, sonuncu selamı verirken Hacı Hasan onu görmüş ve dile gelmişti:

- Efe merhamet et, bunlar beni öldürecekler!

Efe de kızanlarına,

- Bırakın gayri hadan gidelim, demiş ve çete meçhul bir semte müteccihen yola revan olmuştu. Hacı Hasan da lor demiş, peynir dememişti. Bir yük odun yemişti, fakat çok sevdiği altınlarını da vermemişti. Sonradan söylendiğine göre, efe yüze çıktıktan sonra Hacı Hasan'a gelmiş, misafir olmuş, onun gönlünü almış. Ama Hacı Hasan bir kere dayağı yediğiyle kalmıştı.

Çakırcalı Çetesi Çine'de

Hükümet çok sıkışık bir vaziyetteydi. Çünkü dağlarda dolaşan on sekize yakın Türk çetesinden başka eski Aydın vilayetinde bir hayli Rum çetesi de türemişti. Bunlardan Kaptan Andreyta, Oğlananası çiftliğinde Felemenk tebalı Hemestra'yı dağa kaldırmış, beş bin altın almış, esiri de salıvermişti. Lakin bu adam Enebi olduğu için parayı hükümet ödemişti. Kaptan Sokrat, Ali ağa çiftliğinden Baltacı Elagözlü Yorgi'yi dağa kaldırmış, bin altın almıştı. Kaptan Aleko çetesi de Manisalı bakkal İbrahim Bevin oğlunu dağa kaldırmış ve bir hayli para almıştı.

İşte günün hadiseleri böyle birbirini takip ederken hükümetin de başını kaşımaya vakti yoktu. Bunlardan başka Çakırca'nın öldürdüğü yirmi yedi Arnavutun inikamını almak üzere kuvvetli bir Arnavut çetesi de türemişti. Bunlar Çakırca çetesi namı altında Doynanlı'da toplanıp, civar köylere salgınlara başlamışlardı. Hasılı işler çorbaya dönmüştü.

Çakırcalı Mehmet Efe, önce kendi adı altında salgınlara devam eden Arnavutları da öldürünce, bu sefer Arnavut akını hızlanmıştı. Diğer taraftan hükümet bu siyasi çetelerle meşgul olmak üzere Nümune Jandarma Mektebi'nden beş yüz mevcudlu bir kuvveti Selanik'ten Anadolu'ya nakletmişti. Bu kuvvet de Rum siyasi çetelerini yok etmeye çalışıyordu.

Çakırcalı Mehmet Efe tabii bunları görüyor, işitiyordu. Efe de bu Yunanlı çetelerin yaptıklarına bir mukabele olmak üzere Çine'ye gelmiş, yatağı Kâmil Ağa'da misafir kalmıştı. Milas'ın Kızılcaıkk köyünden Ali Ağa'ya da "Yorgo'nun çiftliği basılacaktır haberi olsun" diye haber göndermişti. Çete bir gün Milas içine girmiş, doğrucu Ali Ağa'ya varıp, misafir olmuşlardı. Çete bir iki gün Ali Ağa'da kalıp dinlendikten sonra kalkıp, çiftliğin üstündeki tepeye varıp çamlıkta pususunu kurmuştu. Burada kızanlar birkaç gün dinlendiler. Çakırca'nın âdeti idi, böyle başkılara kalkacağı zaman kızanlarını istirahataya çekerti. Efenin Yorgo'yu dağa kaldırmaktan iki gayesi vardı: 1. Bu havalî Türklerine emniyet telkin etmek. 2. Rum çetelerine mukabelede bulunmuş olmak, yani misilleme yapmak.

Çakırcalı Çamlık'ta akşam namazını kılmış, önde efe, arkada kızanlar

Yorgo'nun çiftliğini sarmışlardı. Yorgo çok zengin olmuştu ve bu havalî Türklerine de çok hakaret ederdi. İki de bir de "bu eşek Türkler adam olmaz!" der dururdu. Zeybekler çiftliğin köşkünün kapısını zorlayıp içeri girdikleri zaman Yorgo ile kardeşi Yani yemek yiyorlardı. Efe içeri girince, iki kardeş şaşırmışlar, parlayan gümüş bilezikli martinilerin namluları kendilerine doğru uzanınca iki kardeş telaşa düşmüşlerdi. Yorgo telaşa efeye:

- Ne istiyor vire, sen kimsin? demişti.

- Ben Çakırcalı Mehmet.

Yorgo bu sözü duyunca bir baygınlık geçirmişti. Kardeşi Yani de kendini kurtarmak için pencereden dışarı fırlamıştı. Yani, arkasından atılan bir kurşunla itlaf edilmiş ve bunu gören Yorgo ağlamaya başlamıştı. Çete Yorgo'yu alıp dağa kaçırılmış, o hafta gönderilen üç bin altın fidye-i necat mukabilinde salverilmişti.

Çakırcalı Çetesi Tire'de Gülcülerin Selamlığında Teravih Namazı Kılıyor

Çakırcalı çetesi Yorgo'dan üç bin altını aldıktan sonra, hem kendi izini kaybettirmek, hem de rahat ve emniyetle Ramazan ayını geçirmek üzere Milas havalisinden Tire'ye gelmiş, yatağı Arnavut Veli dayının evinde yaşamıştı. Hükümet kuvvetleri dağlarda, çayırıklarda Çakırca çetesini arıyorlardı. Halbuki çete mensupları Tire'de Veli dayının evinde etli pilavı yiyip misil misil uyuyor ve oruç tutuyorlardı. Çetede korku denilen nespden hiç eser yoktu. Çünkü kaymakam Halil Rüştü Bey, Kâmil Paşa'nın oğlu Sait Paşa'nın adamıydı. Hükümet onun Tire'de olduğunu haber alsan, önceden mutlaka efeye haber gönderilerdi. Teşkilat bu kadar sağlam ve emniyetli idi.

Gülcü ailesi her Ramazan günü selamlıklarını açarlar, mahalle halkı gelir orada teravih namazı kılar. Namazdan sonra da yarenlik edilir, kahve içilir, hikâyeler söylenirdi. Çakırcalı Mehmet Efe bunları biliyordu, Arnavut Veli dayı ona bunları anlatmıştı. Efe bir gün teravih namazını Gülcülerin selamlığında kılmayı düşündü ve kararını da verdi. Namazdan önce selamlığa varacak, hem teravih namazını bir kere olsun cemaatle kilacak, hem de biraz dünyalık isteyecekti. Ramazanın ortalarında idi, hava gündülden yağmurlu geçtiği için akşam olunca çisenti de başlamış ve göz gözü görmeyecek kadar etraf kararmış bulunuyordu. Belediye'nin sönük gaz lambalarının ziyası ancak kendi varlıklarını ispat edebiliyordu. On adım ilerisi gözüküyordu. Efe kuşağı arasından saatini çıkarıp baktı, yatı ezanına on dakika kadar az birşey kalmıştı. Kızanlarından beşini ardına takmış, diğerlerini muavin çete olarak Veli dayının evinde bırakmıştı. Şayet kazara bir vaka çıkacak olursa onlar geriden efeyi müdafaa edeceklerdi.

Efe, selamlık kapısının önüne gelince, kızanlardan birini kapıda nöbe-
te bırakmış ve ona şu talimatı vermişti:

- Şakir, kapıdan içeri giren olursa bırak gelsin, dışarı çıkmak isteyen
olursa yasak!

İkinci kızanı avluda kuyu başına, üçüncü kızanı da yukarıda selamlık
kapısına bırakmıştı. Kendisi yanına Hacı Mustafa'yı alıp selamlığa girince,
oturanlar hayretler içinde kalmışlar, efe de şöyle demişti:

- Selamünaleyküm ağalar!

Hazır bulunanlar selamı almışlardı. Ama cemaat arasında tabii bir şaş-
kınlık belirmişti. Diğer taraftan komşular her akşam olduğu gibi akın ha-
linde selamlığa gelmeye devam ediyorlar. Kapıda nöbette bulunan kızan
da aldığı emir üzerine içeriye adam alıyor ama dışarıya kimseyi salmıyordu.
Ortalıkta derin bir sessizlik peyda olunca, efe selamlıkta bulunanlara:

- Ağalar korku ve telaşa lüzum yok! Biz de bu akşam burada birlikte
teravih namazını kılmaya geldik! demişti.

Efe saatini çıkarmış bakmış ve imama dönerek:

- İmam efendi vakit geldi, ezanı oku bakalım! demişti.

İmam korkudan sapsarı kesilmişti, daha ezana başlamıştı ki, selam-
lığın içeri kapısından önde Gülcücade Hacı Mehmet Efendi, arkasında da
küçük kardeşi Halim Bey içeri girdiler. Lakin odada efeyi görünce affalla-
mışlardı, elleri martınlı bunlar da kim oluyordu. Halim Bey, yanı şaşkın
yanı ciddi selam verip efeye,

- Hoş geldiniz efe! diyebilmişti. Halim Bey, Çakırcalı Mehmet Efe'yi
tanıyordu. Tütün kaçakçılığı yaptığı sıralarda, çiftlik civarında ona rastla-
mıştı. Konuşmuşlardı, efenin tabakasından tütün sarmıştı.

İmam efendi dışarıda ezana başlamıştı. Lakin korkudan ne okuyacağı-
nı şaşırmış, birkaç kere tekbir getirmişti. Çakırcalı ise içeriden seslenmişti:

- Hocam, tekbir fazlalastı!

Hoca bu ihtar üzerine büsbütün şaşırmıştı. Efe baktı olmayacak, ce-
maatten başı sarıklı birine işaret ederek:

- Hocaya bir hal oldu, kalk sen ezanı oku! demişti.

Ezan okunmuş, yatışı ile birlikte teravih namazı da kılınmıştı. Tespih
duası başlamak üzereyken Çakırcalı Mehmet Efe yerinden kalkmış, güler
yüze tatlı tatlı Halim Bey'in yanına varıp, onu okşar gibi arkasına eliyle
usulcacık dokunmuş ve şunları söylemişti:

- Buyurun biraz içeriye kadar gidelim. Biz size hem ziyaret, hem de
biraz dünyalık alalım diye geldik.

- Hay hay efe, müsaade edin de hareme geçeyim, çocuk çocuk kork-
masın efe!

- Olmaz Halim Bey, hep beraber kasa dairesine gideceğiz.

Bu defa arkadan gelen Hacı Mehmet Efendi ricaya başlamıştı:

- Efe sen zahmet etme, ev içinde telaş olmasın, biz dilediğiniz kadar
para getirelim.

Çakırcalı kızmış ve sert bir suretle,

- Fazla üstelemeyin, çünkü vaktimiz dardır, sonra iyi olmaz! demişti.

Bu sert konuşmadan sonra önde Halim Bey, arkasında Hacı Mehmet,
üçüncü sırada efe, dördüncü sırada da Hacı Mustafa olmak üzere bera-
berce harem dairesine bitişik olan kasa odasına varmışlardı. Halim Bey ce-
binden anahtar çıkarıp kasayı açtığında, altın torbaları gözüküyordu. Efe
torbanın ağzındaki ipi bıçağının ucuyla kesmiş, altın dolu olduğunu gö-
rünce, kuşağının arasına indirmişti. Diğerleri de bu minval üzere yoklan-
mış, onlar da sırayla efelerin kuşakları arasına yerleşirken Halim Bey efeye
yalvarmaya başlamıştı:

- Efe hepsini almayın, bunlar bizim sermayemizdir, biz sonra çiftlikleri
neyle idare edeceğiz?

Hacı bu sırada hem torbaları kuşağı arasına koyuyor, hem de elinde
martini hiddetli hiddetli Halim Bey'e bakıyor,

- Çok laf etme! derken, son torbayı da kuşağı arasına indiriyordu. Sıra
mücevherlere gelmişti, o zaman Hacı Mehmet Efendi dayanamayıp "efe
hanımların zivnet altınları olsun, bari onları bağışla!" diyerek efenin bam
teline basmıştı. Burada da işin içine kadın lafı karışmıştı.

- Pekiyi, pekiyi onlar kalsın!

Efe, Hacı'ya dönerek:

- Haydi Hacı vakit geçiyor! dedi. Daha dağılmayan cemaatin arasından
geçerken haziruna "Allahaismarladık ağalar" deyip kapıdan çıktılar, gittiler.

Tabii bir müddet sonra cemaat dağılmış ve keyfiyet Tire'de halk ara-
sında yayılmıştı. Zaptiyeler, bekçiler aşağı yukarı koşup bağırırken Çar-
kırcalı Efe de Arnavut Veli dayının evine gitmiş, orada bıraktığı kızanla-
nyla buluşmuştu. Onlar yine yan gelip keyiflerine bakarken hükümet kuv-
vetleri durmadan dağlarda Çakırcalı çetesini arıyordu.

Alınan paraların yekünü ifşa edilmemişti, lakin halk arasında üç ila
dört bin altın arasında olduğu söyleniyordu. Efe bu iki büyük baskını şun-
un için yapmıştı. Artık yüze çıkarılacaktı ve hayatını bu paracıklarla ko-
ruyacaktı, çünkü parasız hiçbir iş görülüyordu. Önce altınlar gidiyor,
arkadan fermanlar geliyordu! Şaka değil bu gelecek nesne Zillullahi fi'l-
âlem olan padişah ve halife fermanı idi.

Çakırcalı Çetesi Bodrum'da

Çakırcalı çetesi Tire'de Gülcülerin evine girip, altın torbalarını koynu-
na yerleştirdikten sonra bu defa yine izini kaybettirecekti. Bunun için İz-

mir sancağından Tire'de yapacağını yapmıştı. Oradan tekrar Aydın sancağına geçerek Muğla'ya bağlı Bodrum kazasının Güvercinlik çiftliğini basacaklardı. Bu havalide bir müddet saklandılar. Aradan epeyce zaman geçmişti. Bir gün çetenin Güvercinlik çiftliğini basıp, Tiryandafidis çorbacıyı kaldırdığı şayi olmuştu. Şimdi burada o günlerde Halikarnas köylerinden birinde çobanlık yapan S. Oruc'u dinleyeceğiz:

“Çakırcalı Mehmet Efe benim hemşehrimdi, bir sabah köyümüzde şöyle bir şayia ile karşılaşmıştım:

Efenin yüze çıkarılacağı söylentileri vardı. Bir gün ikindiden sonra akşama doğru çetenin Güvercinlik çiftliğine varıp, Tiryandafidis'i kaldırdığı duyuldu. Efenin önceki iki baskından topladığı yüklü paralara ilaveten çorbacıdan da alacağı paraları birleştirerek, dehalet ettiği zaman, bu paranın hem kendi yaşamina yeteceği, hem de onun bir miktarıyla efenin başta Kâmil Paşazade Sait Paşa olmak üzere ikinci derecedeki memurlara ihsanlar yapacağı da malumdu. Tiryandafidis daima çiftliğinde adam bulundururdu, bahusus adalı Rumlardan palikaryalar kıyamet gibiydi. Tiryandafidis aklı sıra hayatını bu palikaryalara borçlu görünüyordu. Çiftliğin kulesi de çok mamurdu, adeta bir şatoya benzerdi, kapı ve pencereleri de demirdendi. Onu öyle kolay kolay kırmanın ve içeri girmenin imkânı yoktu. Tiryandafidis aynı zamanda çok misafirperver bir adamdı. Selamlığında misafir hiç eksik olmazdı. Kendisi de garipleri severdi. Hasılı her daim sofrası her-kese açıktı, ben bile birkaç defalar misafir olarak onu ziyaret etmiş, kendisinden vaka hakkında hayli malumat toplamıştım. Gelelim sadede:

Bir gün Çakırcalı çetesi çiftlik civarına gelmiş, saklanmış. Akşam ezanı-na yakın efe Hacı Mustafa'ya:

- Hacı, Çobania Çamlıçalı Şakir'i yanına al da kulenin kapısını zorlayın, biz de geride bekleyelim! demiş. Hacı Mustafa ile beraber giden yunkanda adları yazılı şahıslar çetenin en güçlü ve kuvvetli adamları idiler. Bunlar çiftlik kapısına varıp zorlamaya başlayınca, içeriden palikaryalar kapının zorlandığını duymuşlar, hemen kapıya koşmuşlar. İçerden yüksek sesle “ne istiyor vire, sen kimsin vire” diye yanı Türkçe, yanı Rumca şive ile dışarıdakilere hitap ederlerken Hacı hiddetlenmiş ve şöylece haykırmişti:

- Aç ülen kapıyı, hinci kara dinini...!

Bu defa zeybeklerin üçü birden kapıyı daha ziyade zorlamaya başlayınca, palikaryalardan kendisine güvenen biri kapının kırılacağını sezmiş ve şöyle bir hileye şapmıştı. Bunlardan biri kapının ardına saklanacak, içlerinden biri kapıyı açacaktı. Kapı açılıp Hacı Mustafa arkadaşlarını beklemeden hemen içeri dalınca, kapı ardında saklanan palikarya, Hacı'nın arkasından ve belinden kavramış ve onu altına almış, belinden tabancasını çekeceği zaman da Hacı Mustafa şöyle acı acı bağırıyordu:

- Çamlıçalı! Dışarıda ne bekliyorsun, gelsen ya!

Çoban kapının açıldığını efeye haber vermeye gitmişti. Dışarıda herhalde efeyi bekleyen Şakir, Hacı'nın bu acı feryadını duyunca hemen kapıdan içeri dalmış ki, ne görsün, Hacı Mustafa palikaryanın altında buram buram ter döküyor. Hemen silahlıından gümtüş saplı bıçağını çekip, Hacı Mustafa'nın üstünde oturup onu hırpalamakta ve boğmakta olan palikaryanın karnını deşivermiş. Palikarya da manam deyip kendini yere atıvermiş, o sırada kapı önüne gelmiş olan diğer kızanlarla efe de bu acı feryadı duyunca içeri dalmışlar, vaziyetin vehametini görmüşler. Hacı efesine geçirdiği müşkül dakikalara anlatmış, kızanlar hep birlikte efe önde kuleye çıkmışlar, Tiryandafidis ise, korkusundan yatak odasına kaçmış, kapıyı arkasından sürgülemiş. Kapı zorlanınca o da kapıyı açmış ve “buyurun efe” demiş.

Efe çorbacının korktuğunu anlayınca:

- Korkma çorbacı, sana ziyanimız yok ve dokunmayacağız, merak etme. Yalnız bizimle birkaç gün beraber kalacaksın, haydi elbiselerini giy! demiş.

Önde Hacı Mustafa, arkada Tiryandafidis gecenin karanlığı içerisinde bir hayli yürümüşler. Bodrum ovasında o kadimde Halikarnas'ın tarihi yadigar olan ve deve katan gibi sıralanmış su sarnıçlarından birisinin içine efe ile Tiryandafidis, diğerine de kızanlar gidip saklanmışlar ve geceyi ve ertesi günü ve ikinci geceyi de orda geçirmişler. Takip kuvvetleri ise gerek tahkikat ve gerekse takibat için kim bilir kaç defa çiftliğe gidip geldikleri halde bu sarnıçların yanından geçerken şüphelenip bir kerecik bile onlara bakmamışlar. Yaz günü sarnıçlar kuru olduğu ve içlerinde su bulunmadığı için kimsenin dikkat nazarını çekmemişlerdi. Üçüncü gece daha yatsıdan önce çeteden bir kızan önde, esir arkada olduğu halde doğruca Kâmil Ağa'nın yanına varıp bir iki gün de orada istirahat etmişlerdi. Kâmil Ağa misafirlerinden esire bir hayvan tedarik etmişti. Geceleri yürümüşler, gündüzlere uyumuşlar, bir hafta sonra Ödemiş'e gelip esiri Üzümlü köyünden yatak değirmenci Hacı Arif'e teslim etmişlerdi. Çete de Dadbey köyü üstündeki karagâhına çekilip yerleşmişti.

Kâmil Paşa'nın oğlu Sait Paşa ve arkadaşları Çakırca çetesini yüze çıkarmak için uğraşıyorlardı. Efe Tiryandafidis'e şu emri vermişti:

- Çorbacı senden altı bin altın istiyorum! Paralar ne vakit gelirse sen de o vakit serbest kalırsın!

Diğer yandan efenin bir elçisi çiftliğe varıp, efenin dileklerini Tiryandafidis'in hanımı Mari'ye söyleyince, çiftlik bir kere daha karışmıştı. Bodrum Rumları şahlanmışlar, “altı bin lira gibi bu kadar büyük para nereden bulunur” diye hemen İzmir'e koşmuşlardı. Önce valiyi ziyaret etmişler,

arkadan da Mösyo Vitel'i bulup dertlerini ona da dökmüşlerdi. Tiryandafidis hadisesi adalı Rumlar vasıtasıyla Yunanistan'a aksettirilmiş, böylece mesele daha da büyümüştü. Diğer taraftan Mösyo Vitel ile Kâmil Paşa ve oğlu Sait Paşa tarafından, efeyi dehalet ettirmek üzere, efenin ve kızanlarının sürgün bulunan akraba ve taallukatını buldukları İç Anadolu'dan (Çorum) ve Selanik'ten memleketlerine dönmelerine izin verilmişti. İşte hazırlıklar böylece başlamıştı. Lakin efe lor diyor, peynir demiyor, altı bin lira üstünde ısrarla duruyor ve esiri salmıyordu. Nihayet Kâmil Paşa ve Mösyo Vitel araya girdiler, efeye şöyle bir haber saldılar:

- Efe bin altın ile iktifa etsin, zira bu parayı hükümet Tiryandafidis namına ödeyecek! Ve hazır irade-i seniyye çıkmak üzere iken bu dehalet işi geri kalsın!

Nihayet efendileri efeyi güç hal ile ikna edebildiler, efe de razı oldu. Bin altın geldi, Hacı Arif'e teslim edildi.

Kâmil Paşazade Sait Paşa ile efe arasında mektup getirip götürün, Yıkıklar köyü halkından Caba adındaki adamdı. Caba Çakırca'nın yatağı diye İzmir mahpushanesinde mahpustu. Bir gün vali Kâmil Paşazade Sait Paşa bir polis ile Caba'yı vali konağına çağırılmış, kimsenin olmadıği bir sırada ona hem bir mektup vermiş, hem de şunları söylemişti:

Esirden bin altın alını, koyuverisin. Çorum'dan çocukları geliyor, irade-i seniyye bu günlerde çıkacak!

Caba mektubu ve mesajı hamilen Ödemiş'e gelmiş, efeyi bulmuş, görüşmüş, mektubu vermiş, ikinci günü de Tiryandafidis serbest bırakılmıştı. Fakat kimsenin dikkat nazarını çekmemek için de bir Ödemiş pazan gününe rastlayan sabah, Tiryandafidis köylülere birine teslim edilmişti. Tiryandafidis'i bir beygire bindiren köylü onu Ödemiş kasabası kenarında Tekeli kahvesine kadar getirmiş ve işte burası Ödemiş'tir diyerek Tiryandafidis'i serbest bırakmıştı. Tiryandafidis de bir iki gün Ödemiş'te kendi ırktaşları arasında misafir kaldıktan sonra çiftliğine dönmüştü."

Bu Caba, Çakırcalı Mehmet'in enişesi oluyordu. Yani Çakırcalı Ahmet'in kız kardeşi Ayşe ile evlenmişti, Ayşe de Çakırcalı Mehmet'in halasıydı. Yıkıklarlı Caba, sureta İzmir mahpushanesinde mahpus bulunuyordu. Hakikatte ise asıl vazifesi şuydu: Kâmil Paşa'nın oğlu onu bir muhabere güvercini gibi kafeste ve her daim elinde tutuyordu. Caba tıpkı bir posta güvercini ödevini görüyor ve bu başansından dolayı iki tarafın takdir ve müfakatına nail oluyordu!

Hazır sırası gelmişken efenin yatakları hakkında biraz bilgi verelim. Üzümlü köyü, Ödemiş'in kuzey batısında ve Ödemiş'e beş altı kilometre yakındadır. Bozdağ silsilesi eteklerinden Üzümlü deresi geçer ve bu dere, boyunca yer alan değirmenleri ile meşhurdur. İşte bu değirmenlerden

birinin müsteciri Hacı Arif adında bir zattı. Hacı Arif, komşularına un⁵² ile muamele eder, köylülere karşı pek haşin bir tavır alırdı. Herkes ondan çekinirdi. Bir gün Hacı Arif ile aynı köy halkından Hüseyin Baykara arasında bir hadise çıkmıştı. Şimdi burada sözü Hüseyin Baykara'ya bırakıyoruz:

"Biz Üzümlülüler köyümüzde harım denilen küçük sebze ve meyve bahçelerimizi, akan çay suyu ile ve sıraya bindirerek sulardık. Ben askerden yeni gelmiştim, askerde bulunduğum sıralarda bizim köylü değirmenci Arif harımlara hiç su vermez olmuş. Köylüler de yaz günleri harımlarına su verilmeyince bunlardan faydalanamaz olmuşlar. Ben bunun sebebini babamdan sordum, babam da şu cevabı vermişti:

- Oğlum, değirmenci Hacı Arif su ile değirmenini çeviriyor, efeye dayanıyor köylüye görünüyüyor, herkes de efeden korktuğundan sudan vazgeçiyor.

Benim bu laftan canım sıkılmıştı, serde gençlik de var. Bir gün küreği omzuma aldım gittim, su yolunu açtım. Değirmenin suyu tabii azalmıştı, suyun kesildiğini gören değirmenci Hacı Arif koşu koşu yanıma geldi:

- Su yolunu kapa ve benim canımı sıkma!

- Köyün kadimden beri akan suyunu akıtır olmuşsun, çekil karşımdan! dedim ve Hacı'yı arkaya doğru bir kere ittim. Hacı sendelemişti ve benimle başa çıkamayacağını anlayınca, dönüp değirmenine giderken başını bana çevirdi ve şunları söyledi:

- Ben sene gösteririn, adam nasıl kaktıdır!

Hacı Arif hiddetlenmiş ve doğruca köy kahvesine gelmişti. Güya beni korkutmak üzere oturanlara hitaben Hüseyin Baykara'ya söyleyin, kefeni ni hazırlasın! demiş ve bu sözü işiten babacığım da korkmaya başlamıştı. Bana her zaman sofrada şunları der durdu:

- Bulaşma bu adama, vakitsiz başımıza bir çorap örecek!

Aradan bir iki ay geçmiş veya geçmemişti. Bir gün babam bir iş için Ödemiş'e inmişti. İşlerini bitirmiş, yatı namazını kılmış, gece de mehtaplı olduğu için ay ışığında köye gelirken, Ortaköy'e varmadan Hacı çeşmesi denilen çeşmenin arkasındaki zeytinlik içerisinde birkaç kişinin oturup sigara içtiklerini görmüş. Bunlardan nöbetçi kızan babamı yanlarına götürmüş, babam efelerin yanlarına varınca selam vermiş, oturunca bunların Çakırcalı çetesi olduğunu anlamış ve kendilerini eve yemeğe davet etmiş, onlar da gönüllü bir misafir gibi babamın ardına takılarak hep beraber eve gelmişler. Biz çeteyi doyurduk, çete bizim evde iki gün kaldı, sabah olunca efe bana çıkarıp birkaç altın verdi ve bu paralarla Ödemiş'ten bazı sipa-

52 Unf: Şiddet, sertlik, kabalık (S.Y.).

rişler almamı söyledi. Ben de gidip eşyaları alıp getirdim ve teslim ettim. Çete ikinci gece sabaha karşı gitmişti.

Çakırcalı çetesi yirmi gün sonra bir gece yine çıkıp bizim eve gelmişti. Ben köy kahvesindeydim, babam muhabbet arasında bir sırasını getirmiş, efeye şöyle söylemişti:

- Efe, Hacı Arif bizim oğlanı sana öldürtecekmış. Kahvede, dolacağı yerlerde, Hüseyin Baykara'nın babası oğlunun kefenini hazırlasın! der durmuş.

- Öyle her söylenen söz üzerine biz eğer adam öldürseydik, dünyada adam kalmazdı. Ben anladım, dinledim siz kötü adam değilmişsiniz, oğluna söyle de bizden hiç çekinmesin!"

Saray uzun süren ve senelerdir devam edip gelen bu Aydın vilayeti asayişsizliği ve düzensizliğinin önüne kati olarak geçilmesi ve ecebni şikâyetlerine bir daha zinhar meydan verilmemesi için ciddi tedbirler alınması hakkında Vali Kâmil Paşa'ya şiddetli emirler veriyor, vilayet makamını devamlı olarak sıkıştırıyordu. Lakin Kâmil Paşa ne yapmış? Ona kalsa derhal bu işe bir nihayet vermek işten bile değildi (bir ecebni müdahalesi). Halbuki seneler önce vali Hacı Naşit Paşa, Kuyucu Murat Paşa gibi kimselerin isabetli tedbirleriyle -velev ki bir müddet-i muvakkata için dahi olsa bu asayişsizliğin önünü almış, daha sonra gelen Hakkı Paşa, Halil Rıfat Paşa, Nazif Paşa, Hüseyin Rıza Paşa ve (-ikinci defa-) Halil Rıfat Paşa zamanlarında tesis edilen sükûn ve istikrar az çok devam ettirilmişti. Fakat yukarıda adları geçen bu paşalardan sonra gelen valiler zimam-ı idareyi yine kasten gevşetmişlerdi. Dokuz yıl içinde Ödemiş ilçesinin yüksek dağlarında gerek adı ve gerek işe siyasi çetelerden eser kalmamıştı. Yalnız kız kaçırma ve adi soygunculuk gibi ferdî vakalar eksik değildi. Ancak bunların toplu ve çete halinde görüldükleri vaki değildi. Hiç Ödemiş dağları sekiz on yıl gibi uzun bir müddet eşkıyasız kalsın, olur muydu? Bu gibi idare adamları boş oturmayı sevmiyorlardı, ilk olarak yukarıda geçtiği üzere Toscalı'yı cezaevinden kaçırmışlardı.

İşte geçmekteki bu gibi haller ve babasının âl (hile) ile öldürülmesi Çakırcalı Mehmet Efe'yi dehaletе (yüze) çıkınca kendisinin de bu gibi kötü sonuçlara uğrayacağı korkusuyla derin derin düşündürüyordu ve o nispette tedbir almağa sevk ediyordu. Bunun için ilk istiman (sığınma) işine pek yanaşmıyordu. Bunun içindir ki, ilk yapılan teklifleri reddetmişti. Fakat vilayet makamı sarayın devamlı talebi üzerine yine faaliyete geçmiş, Çakırcalı'yı her halde yüze çıkarmaya karar vermişti.

Hadiseler bu suretle seyirini almakta devam ederken, Sait Paşa da bizim gelen ekibi hazırlamaya başlamıştı. Bu zatlar her bakımdan vilayetin itimadını haiz bulunan kimselerdi, vilayet mektupçusu Tahir Kenan Bey

başta geliyordu.⁵³ Tahir Kenan Bey bu selahiyeti alınca, ilk iş olarak hemşehrisi Mora muhacirlerinden ve Torbalı'da ikamet eden Hasan Efendi ile kardeşi Doktor Reşit'i bu ekip içine almış ve bu suretle kendi hemşehrilere de bir istikbal hazırlamış oluyordu. Vali Kâmil Paşa işi ciddi ve gizli tutuyor ve ayağa düşürmemeye çalışıyordu. Bir gün Kâmil Paşa oğlu Sait Paşa'ya:

- Çakırcalı ile görüşmek üzere efenin bir dostunu bulsan da işi ayağa düşürmesek! demişti.

Oğlu Sait Paşa da sırasını getirmiş ve:

- Bizim mektupçu Tahir Kenan Bey, efe ile tanışıyorlarmış! demişti.

Kâmil Paşa hayretle oğlunun yüzüne bakmış ve "ya! nereden acaba?" diyebilmişti.

Sait Paşa da:

- Çağırın da bir kere sorunuz bakalım, benim kulağıma öyle bir fısıltı gelmişti, deyince Kâmil Paşa hemen zili basmış, kapıcısına şu emri verirken, Sait Paşa da dışarı çıkmıştı. İçeri giren kapıcısına:

Mektupçu beyi çağırınız bir az buraya kadar gelsin! demişti.

Mektupçu Tahir Kenan Bey göğsünün düğmelerini elden geçirirken kapıdan içeri girmişti.

Buyurun Paşa hazretleri!

Kâmil Paşa ona oturması için yer göstermiş ve demişti.

- Çakırcalı Mehmet Efe'yi yakından tanır mısınız?

- Tanırım Paşam.

Nereden tanırınız?

Bir defa Kapanizade Tahir Bey'in çiftliğinde tesadüfen görüşmüştük.

Biz çiftlikte oturuyorduk, ansızın çıkageldi.

Bana bundan hiç bahsetmediniz.

Münasebet gelmemişti Paşam.

Bu münasebet nasıl olmuştu?

Kapani Tahir Bey'in çiftliğinde bir gün oturuyorduk, Çakırcalı çetesi çıkageldi. Bidayette hepimiz korkmuştuk. Fakat Çakırcalı'nın hal ve tavrı bizi endişeye düşürmedi. Oradan geçiyormuş, bir defa dostu Tahir Bey'i görmeyi arzulamış da hatırını sormaya gelmiş.

Çakırcalı'nın Tahir Bey ile münasebeti nereden imiş?

⁵³ Tahir Kenan Bey Moralidir. Hemşehrisi Hasan Paşa ile kardeşi Doktor Reşit Bey'i beraberine alıp, Çakırcalı'nın istiman işlerinde beraberce çalışmışlardır. Hasan Paşa, Hasan Efendi iken bilahere bu hizmetine mükâfat olarak pašalığa taltif edilmiştir. Tahir Kenan Bey ise terfian Beyrut sancağı mutasarrıfı olmuş, istirdattan sonra tekrar İzmir'e gelip ecebni tütün kumpanyalarından birinde komisyonculuk ederken ölmüştür. Çok zeki ve iş bilir bir adam olduğu söylenir.

- Paşam, Tahir Bey'in hasta bir çocuğu vardı. Doktorlar onu yaz günlerinde Bozdağ yaylasına çıkarmasını tavsiye etmişlerdi. Çakırcalı ile kendisi oradan tanışıyorlarmış ve bu tanışıklık devam ediyormuş.

- Pekâlâ sonra ne yaptı?

- Oturdu, beraber yemek yedik. Yemekten sonra tabancalarımız ile nişan atmak istedik. Gözün görebildiği mesafeye bir sigara tabakası diktirdi. Tabancalarımız ile hepimiz atık vuramadık. Çakırcalı Efe bunun üzerine belinden gümüş saplı tabancasını çekti, ateş etti ve vurdu. Sonra da benim elimdeki dürbünü gördü, küçük bir cep dürbünüydü, pek beğendi ve bana hitaben:

- Tahir Kenan Bey, bana bu dürbünü satar mısın? dedi.

Öyle bir mevkide satış yapmaya kalkışmak olamazdı, ben cevaben:

- Hediye olsun efe! dedim ve kendisine takdim ettim.

- Nasıl bir dürbündü bu?

- Sedef saplı Zays marka bir dürbünü Paşam!

Bu konuşmayı müteakip vali paşa derin derin düşünmüştü. Çakırcalı Mehmet Efe vilayet mektupçusu ile dahi tanışıyordu. Bu bir fecaat değil, rezaletti. Paşa parmaklarıyla bir kere sakal falına baş vurduktan sonra:

- Tahir Kenan Bey! demişti.

- Efendimiz.

- Çakırcanın istimanı keyfiyeti ile siz de meşgul olacaksınız. İleride bu hususta size ayrıca talimat veririm. Şimdilik gidiniz.

Tahir Kenan Bey vilayet makamından çıkmıştı.

Halbuki Tahir Kenan Bey, Tire Kaymakamı Halil Rüştü Bey, Ödemiş Kaymakamı Hilmi Bey, Torbalı'da mukim Morali Hasan Efendi, biraderi doktor Rüştü Bey, bunlar bir heyet halinde ve Kâmil Paşa'nın oğlu Sait Paşa'nın riyasetinde ve emrinde Çakırcalı Mehmet Efe ile Gölcük yaylasında ve diğer başka çiftliklerde Çakırcalı Mehmet Efe ile gizli gizli buluşup kuzu dolmaları yiyorlardı. Tahir Kenan Bey'in yukarıdaki açıklaması, bu buluşmalardan biriydi. Evet Tahir Kenan Bey, Sait Paşa'dan sonra bu kurulun en nazif üyesiydi. Üçüncü sırada Tire Kaymakamı Halil Rüştü Bey geliyordu. Halil Rüştü Bey çalışkan ve maârifperver bir kaymakam olarak söylenirdi ve bunu teyit için Tire'de yaptıkları şu eserleri sayarak onu yükseltmeye çalışırlardı. Merhum Mithat Paşa'nın kâtibi iken Abdülhamit'in gazabına uğrayarak Tire'ye sürgün geldiğini söylerlerdi. Tire'ye gelince, Vali Kâmil Paşa'nın oğlu Sait Paşa ile çabuk anlaşılır. Kâmil Paşa da Abdülhamit'in gazabına uğramış ve İzmir'e vali olarak gönderilmişti. Bunlar Abdülhamit'den intikam alacaklar, fakat arada vatan mahvolacakmış kimin umurunda. İşte Halil Rüştü Bey Tire'de sureta çalışmış görünmek üzere 1314 (1898) yılından başlayarak şu eserleri meydana getirmişti:

I. Postahane binası, II. Belediye binası, III. Rüştü mektebi, IV. Ahmediye ve Hâmidîye ve Fevziye ilk mektepleri, V. İstasyon caddesi, VI. Değirmendere yolu.

Yukarıki işlerle sureta meşgul görünen Kaymakam Halil Rüştü Bey, el altından da Çakırcalı Efe ile boyuna kuzu dolmaları yiyordu. Çakırcalı da kaymakamın dostluğundan emin olduğu için Tire'de Arnavut Veli dayının evinden hiç ayrılmıyordu. İşte Gülcülerden torbalar dolusu altınları çekiyordu.

Tire'nin Kürdüllü köyünden Kürdüllü Hacı namıyla maruf bir şahıs vardı, adı da Hacı İbrahim Efendi idi. Burada bu vesileyle onu dinleyeceğiz:

"Bir gün sebze bahçemi suluyordum. Suyun ansızın kesildiğini gördüm. Kendi kendime, acaba su yolunu yarıdım mı, diye küreği omuzladım, dağ yukarı su yolunu takip ediyordum. Suyun başına epeyce yaklaşmışım ki, çalıkların arasından kulağıma şöyle bir ses geldi:

- Hişt...

Başımı sesin geldiği yere çevirince ne göreyim. Kucağımda martini ile bir zeybek bana şu emri verdi:

- Hada efeyi gör!

Zeybeğin eliyle işaret ettiği yolu takip ettim, eli adım ya gittim ya gitmedim. Bir ağaç altında Çakırcalı çetesi oturmuş dinleniyordu. Yeni geldikleri hallerinden belliydi, selam verip yanlarına vardım ve efeye:

- Hoş geldiniz, yakından mı geldiniz, uzaktan mı? dedim.

- Neden sordun ya?

- Eğerkim uzaktan geldinizse karnınız açtır da ondan!

- Bize ekmek getirebilir misin?

- Hay hay!

- Öyleyse durma!

Ben su yolunu düzelttim, yine küreğimi omzuma aldım, bahçeye indim, bir torbaya birkaç somun, peynir, domat ve büber doldurup efelere götürdüm. Dönerken aşkam bahçede kendilerini beklediğini ve yemek hazırlayacağımı söyledim ve ayrıldım.

Çete yatsıya yakın bahçeme çıktı geldi. Yolda gelirken köylülerden iki çalıkları zeybeklerin benim bahçeye geldiklerini görmüş, Hacı Mustafa, efeye 'bunlar öldürelim şimdi gider bizi hükümete haber verirler' deyince, efe cevap olarak; 'belki de söylemezler, şayet öyle bir kötülük yaparlarsa sonra çaresine bakarız!' demiş. Misafir çete efradı havuz başına toplandılar, yıkandılar, hazırladığım sofrada karınlarını doyurdular, kahvelerini içtiler. Sonra efe:

- Hadan yatalım, dedi. Bu emir üzerine bütün çete efradı hanaya (kuleye) çıktılar ve uyudular.

Âdetleri olduğu üzere, sabah namazından evvel kalkar ve bir meçul semte doğru çekilir giderlerdi. Efeler çoktan gitmişlerdi, ben sabah namazını kıldım. O gün de Tire pazarı (pazartesi) idi. Atımı çektim Tire'ye pazara gittim, hayvanı hancıya teslim ettim, kahvede bir yorgunluk kahvesi içerken yanıma Ödemiş'in Seyrekli köyünde iskân olunan Çerkez Salih geldi. Meğer dükkân o iki çalılıkacı (serseri) doğruca Seyrekli'ye gidip akşam benim bahçeye Çakırca çetesinin geldiğini haber vermişler. Salih ise, Çakırca çetesinin takibinde dolaşan Kuşçubaşı oğlu Çerkez Eşref'in kılavuzu idi ve bu sayede Çakırca'nın yataklarını korkutur, onlardan dünyalığını tedarik eder ve böylece geçinirdi. Hiçbir iş yapmayan Çerkez Salih, yataktan umduğu parayı koparmazsa o zaman doğruca Kuşçubaşının oğlu mülazım Eşref'e gider, onu bulamazsa hükümete varıp kaymakama o adamı ihbar ederdi. Ben bunları biliyordum. Av bu sefer de Çerkez Eşref'in eline düşmüş ve ta ayağın kadar da gelmişti. Onun için sabahleyin eline gümtüş saplı Kafkas kurbacını almış, beygirine atlamış, Tire'ye beni aramaya çıkmıştı. Kahveye geldi, selam verip yanıma oturdu, ben Salih'e bir kahve ısmarladım, birlikte kahveleri içtik, laf arasında Çerkez Salih benden ödünç olarak on beş altın istedi (zeybekler yüzde iken veyahut bunların kızanları, yatakları ve muhbirleri birisinden para isteyecekleri [anafors] zaman "ödünç" namıyla isterlerdi), ben işi hemen kavradım ve şu cevabı verdim:

- Salih Ağa bugün param yok!

Salih kalktı gitti. Meğer benden istediği parayı alamayınca ve Kuşçubaşının oğlunu da Tire'de bulamayınca doğruca Kaymakam Halil Rüştü Bey'e varmış ve şu müzevirliği yapmış:

- Efendim, Kürdüllü Hacı'nın sebze bahçesine dün akşam Çakırca çetesinin geldiğini haber aldım!

Kaymakam, Salih'in takib-i eşkîya kumandanı Çerkez Eşref ile hususiyeti olduğunu biliyordu. Bunun için bu ihbarı dikkat nazarına almak zorundaydı. Salih daha makamdan ayrılmadan kaymakam hemen zili başmış, kapıdaki nöbetçi jandarmayı çağırıp şu emri vermişti:

- Hasan, git bana Kürdüllü Hacı İbrahim Efendi'yi bul getir!

Jandarma Hasan beni kahvede otururken buldu ve kaymakamın emirlerini tebliğ etti, ben de şu cevapta bulundum:

- Kaymakam Beye selam söyle, varyon!

Ben işin farkına varmıştım, sabahleyin benden on beş altın lira ödünç para isteyen Salih'in parayı kopartamayınca gidip bu müzevirliği yapmış olduğunu bilemeyecek kadar aptal ve akılsız da değildim. Hemen kendi kendime şu kararı aldım: Kaymakam beni ne yapacak, ne diye durup dururken beni çağıracak, herhalde bu Çerkez'in işidir dedim ve mukabil bir

tedbir olmak üzere şu şeytanlık hatırıma geldi. İdare Meclisi azasından manifaturacı Hacı Çelebun'u görüp, meseleyi ilk önce ona anlatayım deyip Çelebun'un dükkânına vardım ve keyfiyeti olduğu gibi anlattım (Osmanlı hükümeti zamanında kaymakam ve valilerle bu gibi işlerin Türk olmayan şahıslarla daha iyi ve verimli görülebileceğine aklım eriyordu. Çünkü kaymakamlar onların vasıtasıyla daha serbest dalavereler çevirebilirlerdi!) Hacı Çelebun beni dikkatle dinledi ve şu cevapta bulundu:

- Ben hinci kaymakamın yanına gideyim, sen de yarım saat sonra yelirsin [gelirsin], bir kolayına bakanz!

İki taraf böylece mutabık kaldık, vakit gelince ben de kaymakamın yanına vardım:

- Beyim beni çağırtmışsınız, geldim.

Kaymakam bana yer gösterdi, ben kaymakamın soluna oturdum, sağında daha önceden gelmiş olan Hacı Çelebun vardı. Kaymakam Halil Rüştü Bey bana hitaben:

- Hacı, senin bahçeye iki gün önce Çakırca çetesine gelmiş, öyle mi?

- Evet geldiler beyim!

- Niçin haber vermedin?

- Ben onlardan korkarım beyim, çünkü onlarda adalet yoktur. Hükümet ise beni hapseder o kadar! Öldürmez ya!

- Pekiyi bir daha geldiklerinde haber vereceksin. Söz veriyor musun?

Cevap vermeye vakit kalmadan, kapı açıldı ve içeriye bir Rum girdi. Elindeki mektubu kaymakama uzattı, kendisi ayakta cevap bekliyordu. Kaymakam mektubu açıp okuduktan sonra cevap bekleyen şahısa:

- Bu taahhüt bizim için mi, yoksa vilayet için mi? dedi ve mektubu masanın üstüne bıraktı. Mektubu getiren Rum da hiçbir cevap vermeden gersin geri çıkıp gitti. Şimdi benim içime bir kurt girmişti, hiç durur muydum? Kaymakam, Hacı Çelebun ile konuşurken ben de leylek gibi boynumu usulcacık uzattım, gözlerimi faaliyete geçirmiştim. Çünkü kaymakamın 'bizim için mi vilayet için mi' cümlesinden çok manalar çıkabilirdi. Ben de aynı yolun yolcusu değil miydim, gözümün ucuyla masanın üstünde duran mektubu okudum. Mektupta aynen şunlar yazılıydı: 'Doksan altın lira vaat olunuyordu.' Ben artık müsaade alarak dışarı çıkarken kaymakam bana önce söylediklerini tekrarlamıştı. Cevap olarak 'pekiyi beyim' dedim, Çelebun ile kaymakamı baş başa bıraktım, koştum kaymakama mektup getiren Rum'u buldum. Rum palikarya ne bilsin, beni kaymakamla oturur ve konuşurken görünce, kaymakamın samimi dostu sınımış, bana karşı şöyle bir söz sarf etmişti:

Hacı, senin yardımdan memnun kaldım. Kahratlı Kaşıkçı zeybek iki kızıyla yüze çıkmak istiyor da kaymakam ile yüz altın liraya anlaş-

mişlar, bugün de vilayetin istediği doksan altını ayrıca vereceğini mektupla bildirmişti. Ben de Kaşıkçı dostum olduğu için öne düştüm, aralık ediyorum, senin yardımını efeye söyleyeceğim!

Bu hadiseden on beş gün geçmişti, Çakırcalı çetesi bir akşam yine benim sebze bahçeme çıkıp gelmişti. Yemekledim, kahveleri içtik, havuz başında oturuyorduk. O sırada yoldan eşeğine binip, veledi ile köyüne giden bir delikanlı hem eşeğini sürüyor, hem de aşağıya metnini yazdığımız Çakırcalı Mehmet Efe'ye yakılan türküyü söylüyordu:

I	II
Dağda koyun yayılır Birer birer sayılır Bana Çakırcı derler Gören gözler bayılır	Dağa çıktım dağlarım Martinimi bağlarım Bana derler Çakırcı Düşmanımı avlarım
III	IV
Dağ başında yatarım Martinimi atarım Bana derler Çakırcı Bir orduya yeterim	Çaya sandal yaraşır İçi dolu çamaşır Çakırcalı Mehmet'i Gören gözler kamaşır

Delikanlı yanı başında ve kesğin ardındaki bahçede havuz başında Çakırcı'nın yemek yemekte olduğunu ne bilirsin? O muttasıl bağırıp çağırıyordu. Derken Çakırcalı Mehmet Efe kendine yeni yakılan bu türkünün bir köyü tarafından söylendiğini kendi kulağıyla işitince sevincinden bir kere gerinmiş ve gülerек bize,

- Bunların ağzına bu türkü yakışmıyor be! demiş ve şunları ilave etmişti: Hadan gayrı yatalım vakit geldi!

Efenin bu emri üzerine zeybekler yerlerinden fırlayıp kalktılar. Ben önce hükümette kaymakamla aramızda geçen macerayı nakil ve hikâyeye ettim ve sözümü şöyle bitirdim:

- Nöbete kim kalacak ya!
- Nöbet möbet lazım değil, burası emin bir yer.
- Eh siz yatın, ben de gidip hükümete haber veren, dedim ve bir hafta önce hükümette kaymakamla aramızda geçen macerayı nakil ve hikâyeye ettim ve sözümü şöyle bitirdim:
- Kaymakam beni hükümete çağırdı ve sıkıştırdı. Eğer bir daha zeybekler senin bahçeye gelirlerse haber vereceksin diye benden kati olarak söz aldı!

Efe bu sözüme güldü ve,

- Hacı, kaymakama git de şöyle söyle: Çakırcalı bahçeye geldi ve sana selam yolladı. Senden bir ziyafet istiyor, de! Fakat bu seferki ziyafet Gö-

çük yaylasında yaverân-ı hazret-i şehriyariden Sait Paşa ile birlikte yediğimiz kuzulardan daha canlıca olsun de e mi! dedi.

Ben gülerек şu cevabı verdim:

- Tamam, kaymakama bu lafi edem de başıma dert alan öyle mi? Ben kaymakama böyle laf söyleyebilir miyim hiç?

- Ne varmış söyleyemeyecek, elçije zeval var mı? Eğerkim seni hapsedecek olursa ve yahut beş lira ceza veya zarar görtürsen ben sana on mislini öderim. Daha bir diyecceğin var mı?

Sabah olmuştu, zeybekler dağa, ben de kaymakama gitmiştim. Hoşbeştten sonra kaymakam bana sormuştu:

- Ne var ne yok Hacı, zeybekler geldiler mi yoksa?

- Geldiler beyim ve zatınıza da selam yolladılar. Lakin Çakırcalı Mehmet Efe senden bir ziyafet istiyor! Hem de dedi ki, bu seferki kuzu Göçük'te Sait Paşa ile birlikte yediğimiz kuzudan biraz daha canlıca olsun.

Ben sözümü daha bitirmeden kaymakamda şafak atmıştı. Hemen ayağa kalktı ve telaşlı telaşlı:

- Hacım bu ziyafeti ne vakit ve nerede verebiliriz? deyip, avuçlarını birbirine sürtmeye başladı. Bundan sonra Kaymakam Halil Rüştü Bey ile gayet sıkı fıkı dost olduk. Evde veya dairede ikimiz yalnız kaldık mı, kaymakam benim koluma girerdi ve Çakırcalı Mehmet Efe'nin kaymakamdan istediği kuzu ziyafetinin gününü kararlaştırırdık ve bir yakın bahçe kulesinde beraberce yerdik!"

Tire kaymakamı Halil Rüştü Bey, iki ateş arasında kalmıştı. Bir taraftan Çakırcı ile kuzu dolması yiyordu. Diğer taraftan da İzmir vilayetinin mahrem işaretli tahrirati ile Çakırcı Mehmet Efe ile irtibat tesisi isteniyordu. Halbuki Çakırcalı yine Tire kasabasının içinde Arnavut Veli dayının evinde yatmış, Gülcülerden aldığı altınları lazım gelenlere taksim ile meşguldü. İşte o günlerde zimam-ı idareyi ellerinde tutan âmir ve memurların karakteri böyleydi. Demek oluyordu ki hükümet artık aczini bu suretle itiraf ediyor, bir çetenin karşısına çıkamıyordu. Bu idare sevicek bir idare miydi? Ne mal emniyeti, ne can emniyeti kalmıştı. Saray istediği vilayette dileği gibi hareket ediyordu, vatan çocukları arada eziliyorlar, tahkir ediliyorlar ve pek çokları da, sen yataksın diye Afrika'nın kızgın çölleriine sürülüyorlardı. Bu idare, mutlakiyet idaresinin tam koyu bir şekliydi.

Vilayet yalnız Halil Rüştü Bey'le de kalmıyordu, diğer taraftan Ödemiş kaymakamı Hilmi Bey ve Ödemişli değirmenci Hacı Arif de ayrıca müzakerelere devam ediyorlardı. Vilayet makamı bu sırada başka işleri bırakmış, Ödemiş ve Tire ile meşguldü. Tellerde mahrem işaretli tahriratlar, vızır vızır gelip gidiyordu. Herkes anlamıştı ki, hükümet bu Çakırcalı'yı onun kabahat ve suçlarını affederek dehalet ettirmekten başka çare bula-

mamıştı. Kâmil Paşa Kıbrıslıdır, Kıbrıs da İngiliz himayesindedir. İzmir'in muteber tüccarlarından Vitellerle de gerek efe ve gerek Kâmil Paşa'nın oğlu yakinen tanışlırdı. Bu sebeplerdir ki, Çakırcalı ile yapılması lazım gelen dehaletle ait müzakere şartlarına bu Vitel ailesinin de muvafakati ve delaleti olması lazımdı!

Vitel ailesinin Çakırcalı'yla münasebeti şuradan ileri geliyordu. O zamanlarda Vitel ailesi yaz günleri Ödemiş'in Bozdağ yaylasına çıkar, yazı burada geçirirdi, dolayısıyla efe ile senli benli görüşürlerdi. Vitel ailesi sonbaharda İzmir'e dönünce bu sefer adamları Yorga güya Bozdağ'dan sümbül soğanı toplama bahanesiyle Bozdağ'a gelir giderdi. Halbuki sümbül soğanının en marufu Hollanda'da mevcuttu. Bizim sümbüller tek katlı, Hollandalılarınki ise katmerli idi. Böyle katmerli sümbüller dururken İngiltere'ye Türk sümbül soğanı göndermek, insanı epeyce düşündürse gerek. Sonra da Çakırcalı öldükten sonra bu sümbül işine bir son verilmiştir. Vitellerin adamı Yorga sümbül aramıyor, Çakırcalıya hem fişenk, hem de talimat getiriyor, dönüşte de efenin ricalarını çorbacısına götürüyordu. Bu adam iki taraf arasında bir irtibat neferi gibi çalışıyor. Kâmil Paşa'nın oğlunun, bu Vitel ailesinin evlerinden hiç çıktığı yoktu. Vitel aile efendiyle Kâmil Paşa arasında pekâlâ siyasi bir maksat olacaktı. Vitellerden biri Londra'ya gittiği zaman kamara azaları Çakırcalı Mehmet Efe'yle son derece alakalanıyorlar, efenin bir fotoğrafı için hayli kuvvetli arzularını meydana koyuyorlardı. Bu İngilizler Aydın vilayetiyle neden bu kadar meşguldüler?

Bunda bilinmeyecek bir şey yoktu. İngilizlerin burada "nam-ı namî-i hazret-i şehriyariye mensup Aydın Demiryolu Şirketi" vardı. Bu yaldızlı cümle, Türk milletini aldatmak içindi ve bir maksad-ı mahsusla yazılmıştı. Çakırcalı Mehmet Efe'yi bunun için öğrenmek istiyorlardı. Onu bir gün kendi işlerinde bir alet olarak, bir koz yerine kullanabilirlerdi. Kâmil Paşa da bu suretle kendi sevgili oğluna bir istikbal hazırlamakla meşgul idi. Çünkü her ihtimale karşı, hükümet o günkü şartlar içinde bir gün mevcudiyetini muhafaza edemeyebilirdi. Reval mülakati malumdu ve bir gün bu hasta adam öldürülebilirdi! Şayet bu tahakkuk ederse bir İngiliz müzaheret-i ve Çakırcalı Mehmet Efe'nin kuvvetiyle Sait Paşamızın İzmir vilayetinde bir Aydın Hıdivi olması ve burasının da ikinci bir Mısır gibi Hıdiviyetle idaresi işten bile değildi. O günlerde şu üç alamet hayra delalet etmiyordu:

1. İzmir'de Bornova'da ikamet eden İngiliz miralayı Havker hususi seferler tertip ederek Aydın vilayetinin asayişini bir kat daha bozmak için Türklerden, Yunanlılardan çeteler hazırlamakla meşguldü. Şimdi burada sözü Bayındırlı mülazım Mehmet Efendiye bırakıyoruz:

"Bir gün İngiliz miralayı Havker, Çakırcalı Mehmet Efe'yle Kaya-köy'de görüşükten sonra İzmir'e gelmiş, beni Bornova'daki ikametgâhına yemeğe davet etmişti. Ben nezaketen davete icabete mecbur idim ve kalktım gittim. Sofrada bana içki teklif edildi, kullanmadığımı söyledim ve özürlü diledim. İsrar ettiler, yine özürlü dileyince bu defa bana bir şerbet ikram ettiler. Yemekte yanımda Havker'in yaveri İngiliz erkân-ı harbiyesi-ne mensup yüzbaşı Didde vardı. Havker bana şöyle bir teklifte bulundu:

- Mehmet Efendi; sizi köylüler çok seviyorlar, maiyetine beş on genç bulup sen de dağa kaçabilir ve bizden istediğin müzaheret-i görebilirsin! dedi. Daha orada iken ayazım suya ermişti. Beni hükümet aleyhine resmen kıyama davet ediyordu."

2. *Vatan* gazetesi, 4 Aralık 1952, Ahmet Emin Yalman yazıyor: "1908 Meşrutiyeti ilan edilinceye kadar memlekette asayişsizliği tahrik eden unsurlar hep hariçten gelirdi. 1908 Meşrutiyeti'nden sonra da bütün bu kargaşalıkların irtica yoluyla yine İngiliz emperyalistlerinin idare ettikleri sabit olmuş bir hakikattir."

3. *Yeni Asır* gazetesi, 16 Aralık 1949, "Bir Millet Uyanıyor" tefrikasının 49. Numarasında: "Kâmil Paşa oğlu Sait Paşa fesadı hazırlayanların başında bulunuyormuş. 31 Mart hadisesinde İzmirli Hamdi Çavuş faaliyet-yetteydi. Meclis-i Mebusan'ı bastıkları zaman Medine mebusu Abdullah Haşimi, bu işin sarayca tertip edildiğini askerleri göstererek şu sözlerle ifade ediyordu: 'Hep bunları kıskırtanlar var. Yanlarındaki adam da Kâmil Paşa'nın oğlu Sait Paşa'dır. Teşvikiye'de toplandılar, oraya beni de çağır-dılar, gitmedim. Bu iş bunların başı altından çıkmıştır. Yusuf Paşa padişahın yaverlerindendi, İzmir'de deniz kumandanı olarak bulunmuştu. Meşhur Çakırcalı'yı saklar, zenginleri soydurur diye söylenirdi! Meşrutiyetin başında rütbesi alındığı için intikam maksadıyla bu işi çıkarana-ların başındaydı. Hareket ordusu İstanbul'a gelirken Mısır'a kaçarak hayatını kurtardı."

Hasılı o çağda eski Aydın vilayeti denilen Ege mıntıkası menfaatlerin için için çarpıştığı ve ihtirasların kıpırdadığı bir ülke olmuştu. Gün geç-mezdi ki, bir İngiliz subayı bir İtalyan generali, bir Fransız kumandanı ve yahut bir ecnebi gazete muhabiri kalkıp ta Kayaköy'e kadar zahmet-i ihtiyar ederek, efeyi görüp ona muhtelif hediyeler takdim etmesin.

Diğer taraftan da Vali Kâmil Paşa yukarıda adları geçen sulh ekibi ile temaslarını muhafaza ederdi. Vilayet, takib-i eşkiya kumandanı Tevfik Paşa ile muhtar yüzbaşılardan Saadetin Bey'i Aydın ve Nazilli'ye gönderip tertibat aldınıyordu. Ödemiş'teki teşkilata da lazım gelen emirler veril-mekteydi. Belliydi ki vilayet bu çalışmasıyla gerek halka ve gerekse ma-beyne karşı bir gösteriş daha yapmak istiyordu. Lakin mabeyn vilayet jan-

darma alayında yukarıda geçtiği üzere değişiklik yapıp kumandanlığa tekrar Arnavut Hayrettin Bey'in getirilmesiyle işler yine bir müddet duraklamıştı. Çakırcalı Mehmet Efe'den ise hiçbir ses yoktu. Efe yine bu aralık umumi efkârı oyalamak için yataklarından birine varmış yatarken, birden bire Aydın sancağına geçmiş ve oralarda gözüküyordu. Takip kuvvetleri ise hiçbir başarı gösteremiyorlardı. Nihayet vilayet yeniden faaliyete geçmiş, sulh ekibini mektupçu Tahir Kenan Bey'in başlığı altında Ödemiş'e göndermişti. Ekipte Mösyo Vitel'in⁵⁴ adamı Yorga da müşahit sıfatıyla bulunuyordu. Çakırca çetesinde ise Bornovalı Kosta, Osman namı müstearyla (Mösyo Vitel'in ikinci bir adamıydı) çetede kızan olarak çasusluk yapıyordu.

İngilizler bu suretle iki taraflı hareket ediyorlardı. Bir taraftan hükümetle Çakırcalı'nın affı için çalışıyorlar, diğer taraftan çetenin hareketini içeriden Kosta'ya kontrol ettiriyorlardı. Sulh ekibi Ödemiş'e gelmiş, kaymakam Hilmi Bey'in delaletiyle Üzümlü köyünde Çakırcalı'nın yatağı deşirmişlerdi. Bunlara Ödemişli döşemeci Mehmet Ağa da katılmıştı. Burada istiman şartları tesbit edilmişti. Ekip de İzmir'e dönmüş, keyfiyeti Kâmil Paşa'ya bildirmişti. O günlerde İzmir gazetelerinde şöyle bir havadis yayınlanmıştı: "Meşhur şaki Ali Molla dehalet ettirilmiş idi. Bu defa hükümet onu derdest edip, Garp Trablusu'na sürgün olarak göndermiştir."

Çakırcalı Mehmet Efe, gazetelerde yayınlanan bu havadisten gayet tabii olarak ürkmüştü. Vitel'in adamı ile Mösyo Vitel'in reyini sorulmuş ve kefalet istenmişti. Efe aklı sıra istiman işini böylece garantilemek hevesindediydi. Bu isteğine cevap gelinceye kadar Dadbey köyü sırtlarında Hacı Memişoğlu'nun damlarına gelmiş, hadisata intizar ediyordu.

Çakırcalı Mehmet Efe'nin, Bozdağ silsilesini teşkil eden ve Ödemiş'e hâkim bir mevkiye bulunan bu sıradağlarını bilenenlerce malumdur ki, burada adlarını yazacağımız köyde yatakları vardı: Dokuzlar, Akçakmak, Yuvacık, Gölcük, Dadbey, Üzümlü, Yusufdere ve Kayaköy'de teşkilatı çok kuvvetliydi. O sırada Yuvacık köyünde şöyle enteresan bir vaka olmuştu. Bu hadiseyi Dadbey hadisesine başlamadan ev sahibi Osman'ın torununun dinleyeceğiz:

"Dedem Osman ve kardeşi Mehmet Çavuş, Teke (halk arasında İse Tekke) diye söylenen köy yolu üzerinde Yuvacık köyünde yazlarlar, kışları da Birgi'ye inerlerdi. Dedem Osman ile kardeşi Mehmet Çavuş'un bu

54 Albert Vitel, 70 yaşındayken 22 Mart 1953 Pazar günü yanında kardeşi ve adamı İbrahim ile ava çıkmıştı. Seydiköy civarında Tire otorayı taşıtlarına çarptı. Vitel ölü, diğerleri de yaralandı.

köyde evleri ve ağulları vardı. Çakırcalı hem dedeme hem de kardeşi Mehmet Çavuş'a gelir gider, onlarda misafir kalırdı. Birinci hafta dedemde kalırsa, ikinci hafta da gücünmesin diye Mehmet Çavuş'ta misafir kalırdı. Bir gün dedem Osman ile kardeşi Mehmet Çavuş bir mal kavgasına tutuşmuşlar. Sürüleri paylaşamamışlar ve kavga iki kardeş arasında had bir şekle girmiş, neredeyse birbirlerini öldüreceklermiş. Bunu haber alan Çakırcalı Mehmet Efe, iki samimi dostu iki kardeşin ellerinden bir kaza çıkar da biri ölüyor, diğeri mahpushaneyeye düşer ve kendisi iki emin yataktan mahrum kalır düşüncesiyle bu iki kardeşi banıştırmak sevdasına düşmüştü. Onları banıştırmak için çok çalışmış ve çok da nasihat etmiş ama olmamıştı. En nihayet sözünün dinlenmediğine kani olunca bu sefer zor kullanmaya karar vermiş ve kendilerine şöyle bir ceza tertip etmiş: Dedem Osman ile kardeşi Mehmet Çavuş'un sürülerini ve sağmal ineklerini bir adama teslim edip ovaya göndermiş. İki kardeş bu sefer elleri göğüslerinde hayvan-sız, davarsız kalmışlar. Elllerinden servetleri gidince bu defa her ikisi de efeye kinlenmiş, kızmışlar. Aradan aylar geçmiş Çakırca çetesi yine bir gün Yuvacık köyüne gelmiş, Osman'a misafir olmuş. Osman ise kendisine yapılan önceki hareketten kızgın olarak aklı sıra Çakırca bir daha günün birinde evine gelirse onu öldürmeye karar vermiş.

Çete âdet olduğu üzere yemeklenmiş, fakat Osman'ın asık surat ile duruşundan Çakırcalı çok manalar çıkarmış. Zeybekler, karanlık başına yatmak üzere odalarına çekilmişler, mehtaplı bir gece olduğu için efe başı kuzan Hacı'ya:

- Ev sahibi Osman, şayet gece odaya girmek isterse muhalefet edilmesin, serbest bırakılsın, demiş.

Nöbetçi kızan bu suretle tenbih edilmiş. Gece yarısı olmuş, Osman avluda gezinmeye başlamış. Akşamdan hazırladığı abdestliği (kaput) omuzuna atmış, sandıktan sedef saplı Karadağ denilen büyük altı patları çıkarmış, fişenklere sürmüştü. Bu suretle yavaş yavaş kimseye sezdirmeden efenin yattığı odaya doğru geziniyormuş gibi dolaşmaya başlamış. Nöbetçi kızan, Osman'ı gördüğü halde akşamdan aldığı talimat üzerine hiç ses çıkarmamış. Efenin âdetiydi, kendisi ayn ve müstakil bir odada yatardı. Çok sıkışırsa Hacı ve Çobanla beraber yatardı, bunlardan başka yanına kimse girmeye mezun değildi. Gündüzleri de çağırılmadıkça kimse yanına varamazdı. Efe gündüzden dedem Osman'ın hal ve tavrından şüphelendiği için mahsus bir denemede bulunmak istemişti. Yaz günü olduğu için oda kapısını açık bırakmış ve kendi için hazırlanan yatağa yastığı uzatmış, yorganı da yastığın üzerine çekmişti. Böylelikle yatağa bir insan şekli vermiş, sonra da aralık duran kapının arkasına saklanmıştı. Bu intizar devresi hayli uzamıştı. Nihayet gecenin yarısında dedem Osman yukarıda yazıldığı üzere tabanca-